

Μακεδονικά

Τόμ. 12 (1972)

Αφιερώνεται εις την μνήμην Γεωργίου Θεμελή, Χαραλάμπους Λέκα

Το γλωσσικό ιδίωμα του Λαγκαδά

Νίκος Β. Κοσμάς

doi: [10.12681/makedonika.1013](https://doi.org/10.12681/makedonika.1013)

Copyright © 2015, Νίκος Β. Κοσμάς

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Κοσμάς Ν. Β. (1972). Το γλωσσικό ιδίωμα του Λαγκαδά. *Μακεδονικά*, 12, 317-360.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.1013>

ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΙΔΙΩΜΑ ΤΟΥ ΛΑΓΚΑΔΑ*

Ι. ΦΩΝΗΤΙΚΗ

Α. ΠΑΘΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΦΩΝΗΜΕΝΩΝ

1. Ἀνάπτυξη φωνηέντων

α) Ἀνάπτυξη προθετικοῦ α

Τὸ φαινόμενο αὐτὸ εἶναι διαδεδομένο σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα¹: γρήγορα > ἀγγήγορα, κόλλα > ἀκόλλα, κολῶ > ἀκουλῶ, ρημάζω > ἀρημάζω, λιμπίζομαι > ἀλ'βίζομαι, φυλλάδα > ἀφ'λλάδα, λυποῦμαι > ἀλυποῦμαι.

β) Ἀνάπτυξη ι

Ἀνάμεσα σὲ δυὸ τελικὰ σύμφωνα: ἀλέτρι > ἀλέτρι > ἀλέτρι.

2. Ἀφαίρεση ἀρχικῶν φωνηέντων

α) Ἀφαίρεση τοῦ ἀρχικοῦ α²: Ἀναστάσιος > Ἀναστάσης > Ναστάης, Ἀναστασία > Ναστασιά, Ἀπόστολος > Ἀποστόλης > Πποστόλ'ς, Ἀθανάσιος > Ἀθανάσης > Θανάης, ἀπόμεινα > πόμ'να, ἀναγκάζω > νγκάζω, ἀνακατώω > νκατώων, ἀνεβαίνω > νβαίνων, ἀπόφι > πόφι.

β) Ἀφαίρεση τοῦ ἀρχικοῦ ο³: ὄνειρέομαι > νειρέομαι.

γ) Ἀφαίρεση τοῦ ἀρχικοῦ ι⁴: ὑποκάμισο > π'κάμ'σον.

* Γιά τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τοῦ Λαγκαδᾶ δὲν ἔχει γραφῆ τίποτα. Ἐτσι οἱ δυσκολίες ποὺ συνήντησα ἦταν πολλές. Ἡ μελέτη βασίζεται σὲ ἀτομικὴ συλλογὴ πού ἔκαμα στὴ δεκαετία 1950-1960, ὅταν ὑπηρετοῦσα στὸ Λαγκαδᾶ ὡς δάσκαλος.

Στὴ σύνταξη τῆς μελέτης, στὴν κατάταξη καὶ ἐρμηνεία τῶν φαινομένων μὲ βοήθησε πολὺ ὁ καθηγητῆς τῆς Γλωσσολογίας στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Θεσσαλονίκης κ. Ν. Π. Ἀνδριώτης, ποὺ καὶ ἀπὸ δῶ τὸν εὐχαριστῶ θερμὰ.

1. Α. Α. Παπαδοπούλου, Γραμματικὴ τῶν βορείων ἰδιωμάτων τῆς νέας ἐλληνικῆς γλώσσας, Ἐν Ἀθήναις 1927, σ. 20. Ν. Π. Ἀνδριώτης, Τὸ ἰδίωμα τοῦ Λιβισιοῦ τῆς Λυκίας, σ. 19. Α. Γ. Τσοπανάκη, Τὸ Σιατιστινὸ ἰδίωμα, «Μακεδονικά», τ. Β' (1941-1952), σ. 266 κ.έ. Δ. Ε. Τομπαϊδῆ, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς Θάσου, Θεσσαλονίκη 1967, σ. 9.

2. Ν. Π. Ἀνδριώτης, ἔ.ἀ., σ. 33. Δ. Ε. Τομπαϊδῆ, ἔ.ἀ., σ. 10.

3. Ν. Π. Ἀνδριώτης, ἔ.ἀ., σ. 33.

4. Ν. Π. Ἀνδριώτης, ἔ.ἀ., σ. 34.

3. Μεταβολή ἀρχικῶν φωνηέντων

Ἡ μεταβολή τῶν ἀρχικῶν φωνηέντων εἶναι φαινόμενο σποραδικό σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα¹.

α) Π ρ ὀ ς τ ὀ α: ἐκκλησία>ἀγλησά, ἐντροπή>ἀδρονπή, ἀρόπουμι, ἐγγονή>ἀγονή, ἐξαδέλφη>ἀξαδέρφ, ὄστρακο>ὄστράκα>ἀστριχιά.

β) Π ρ ὀ ς τ ὀ ο (ου): ἐχθρός>ὄχθρός>ὄχτροός, ἔμπνο>ὄβνιο>ὄνδιάζου.

4. Κόφωση τῶν ἀτόνων ε σὲ ι καὶ ο σὲ υ

Ὁ γενικός αὐτὸς νόμος τῶν βόρειων ιδιωμάτων ἰσχύει καὶ γιὰ τὸ ἴδιωμα τοῦ Λαγκαδά²:

α) Τ ὀ ἄ τ ο ν ο ε τρέπεται σὲ ι: παιδί>πιδί, θέλετε>θέλιτι, σὲ>σί, κρέμεται>κρέμιτι, παίζετε>παίζιτι>παίζ'τι, ἔπαιξα>ἐπιξα, ζαλιζομαι>ζαλιζομι, ζαλιζεσαι>ζαλιζισι, ἐργάτης>ιργάτ'ς, ἐλάφι>ιλάφ'.

β) Τ ὀ ἄ τ ο ν ο ο τρέπεται σὲ ου: βλέπω>γλέπον, ἄνθρωπος>ἄθρουπος, ὁ λόγος>οὐ λόγους, τὸ παιδί>τοὐ πιδί.

5. Ἀποβολή ἀτόνων ι καὶ ου

Ὁ σχετικός νόμος τῶν βόρειων ιδιωμάτων ἰσχύει καὶ στὸ Λαγκαδιανὸ ἴδιωμα. Μόνο πού τὸ τελικὸ ι προτοῦ φύγει οὐρανώνει τὰ προηγούμενα σύμφωνα, *ξ, γ, ζ, λ, ν*, κι ἔτσι μετὰ τὴν ἀποβολή του ἡ οὐρανικότητα μένει.

α) Ἀποβολή ι³: δουσέκι>δουσέξ, βαρδάκι>βαρδάξ, ξιλίκι>ξ'λιξ, οὐτζάκι>οὐτζάξ, φουρκάλι>φουρκάλ', ἀζάλη>ἀζάλ', καμίνι>καμίφ', ἀλατισμένη>ἀλατ'-σιμέν', φιλήσω>φ'λήσου, κόκκινο>κόκκ'νου, τινάζω>τ'νάζου.

β) Ἀποβολή ου: τσουνάλ>τσ'κάλ', δουλειά>δ'λειά, χονέρι>χ'νέϑ', ὑποκάμισο>π'κάμ'σου, τραγουδῶ>τραγ'δῶ, ἄκουσα>ἄκ'σα, κουβαλάω>g'βανῶ, κουβάς>g'βάς, γράφουν>γράφ'ν, παίζουν>παίζ'ν.

6. Ἀποβολή νόθων ι καὶ υ

α) Ἀποβολή νόθου ι⁴: ἐφημερίδα>ιφημιοίδα>θημιοίδα, θάρεσα>θάρι-σα>θάρ'σα.

1. Α. Γ. Τσοπανάκη, ἔ.ἀ., σ. 274. Π. Ἀρβαρινίου, Ἡπειρωτικὸν Γλωσσάριον, 1909, σ. 26. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἔ.ἀ., σ. 9.

2. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἔ.ἀ., σ. 11. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἔ.ἀ., σ. 23. Τοῦ ἴδιου, Τὸ γλωσσικὸ ἴδιωμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145 κ.έ. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἔ.ἀ., σ. 10.

3. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἔ.ἀ., σ. 14. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἔ.ἀ., σ. 11.

4. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Περί τῆς ἀποβολῆς τῶν νόθων ι καὶ υ ἐν τῇ νέῃ Ἑλληνικῇ,

Ἐδῶ ἔχομε καὶ τὰ θηλυκὰ ὀνόματα σὲ -εα, ποὺ τὸ ε ἔγινε ι καὶ ἀποβλήθηκε, ὕστερα ἀπὸ συνίζηση¹: *καλογραία* > *καλονογριά* > *καλονογρά*, *ἀποκρέα* > *ἀποκκριά* > *ἀποκκρά*, *κοπρέα* > *κονοπριά* > *κονοπρά*, *μακρέα* > *μακκριά* > *μακκρά*.

β) Ἄποβολὴ νόθου *υ*²: *Ὀλυμπία* > *Ὀύλυβία* > *Λυβία*, *ὀλονογνάει* > *οὔλονογνάει* > *λονογνογνάει*, *ἀλωνόπετρα* > *ἀλονόπιτρα* > *ἀλ'νόπιτρα*.

7. Ἐφομοίωση

Π ρ ὀ ς τ ὸ *α*³: *πανηγύρι* > *παναῦρ'*, *ἀνεμοζάλη* > *ἀναμουζάλ'*.

8. Ἀνάπτυξη

Τοῦ *ου*: Στὴν ἀρχὴ τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας *μου* ἀναπτύσσεται *ου*, ὅταν ἢ προηγούμενη λέξις λήγει σὲ σύμφωνο⁴: *ὁ πατέρας μου* > *οὐ πατέραζ μου* > *οὐ πατέραζ μ'* > *οὐ πατέραζ 'ουμ*, *ὁ ἄντρας μου* > *οὐ ἄντραζ μου* > *οὐ ἄντραζ μ'* > *οὐ ἄντραζ 'ουμ*, *ὁ γιός μου* > *οὐ γιόζ μου* > *οὐ γιόζ μ'* > *οὐ γιόζ 'ουμ*, *ὁ λιμός μου* > *οὐ λιμόζ μου* > *οὐ λιμόζ μ'* > *οὐ λιμόζ 'ουμ*.

9. Ἄλλες ἀλλοιώσεις φωνηέντων

Σποραδικὰ ἔχομε καὶ τίς παρακάτω ἀλλοιώσεις φωνηέντων:

α > *ε*⁵: *χαντάκι* > *χιδέκ'*.

α > *ι*⁶: *ἀφαλός* > *ἱφαλός*, *χαντάκι* > *χιδέκ'*.

α > *ου*⁷: *παξιμάδι* > *πονεξιμάδ'*, *παπάρα* > *πονπάρα*.

ε > *ου*: *τεμπέλης* > *τουβέλ'*, *τεμπελχανάς* > *τουνιλχανάς*, *τεμπελιάζω* > *τουνιλιάζω*.

η > *ου*⁸: *ζήλεια* > *ζούλεια*, *τσαντήρι* > *τσαδούρ'*.

ο > *ε*⁹: *κατώφλι* > *κατέφλ'*.

«Ἀθηνᾶ», τ. 43 (1931), σ. 171 κ.έ. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἔ.α., σ. 15. Δ. Ε. Τομπαϊδῆ, ἔ.α., σ. 11.

1. Ν. Π. Ἀνδριώτῃ, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς Χαλκιδικῆς, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1955, σ. 115.

2. Ν. Π. Ἀνδριώτῃ, ἔ.α., σ. 171 κ.έ. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἔ.α., σ. 16. Δ. Ε. Τομπαϊδῆ, ἔ.α., σ. 12.

3. Ν. Π. Ἀνδριώτῃ, Τὸ ἰδίωμα τοῦ Λιβισιοῦ τῆς Λυκίας, σ. 32 καὶ 33. Δ. Ε. Τομπαϊδῆ, ἔ.α., σ. 14.

4. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἔ.α., σ. 21.

5. Δ. Ε. Τομπαϊδῆ, ἔ.α., σ. 16.

6. Αὐτόθι.

7. Αὐτόθι.

8. Ν. Π. Ἀνδριώτῃ, ἔ.α., σ. 32. Δ. Ε. Τομπαϊδῆ, ἔ.α., σ. 16.

9. Ν. Π. Ἀνδριώτῃ, ἔ.α., σ. 32.

B'. ΠΑΘΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΣΥΜΦΩΝΩΝ

1. Ἀνάπτυξη συμφώνων

Ἀνάπτυξη η ν: Ἀπὸ συνεκφορὰ μὲ προηγούμενο τελικὸ ν¹: ἥλιος>νήλιος, ἴσκιος>νίσκιος, ἴσκιωμα>νίσκιωμα, ἴσκιώματα>νίσκιώματα, ἔπνος>νέπεινος, οὐρά>νουρά

2. Ἀλλοίωση συμφώνων

A. Σύμφωνα ἀπλᾶ πρὶν ἀπὸ φωνήεντα καὶ ἀνάμεσα σὲ φωνήεντα

Τὰ συριστικὰ καθὼς καὶ τὰ ξ καὶ ψ προφέρονται παχιά, ὅταν ἀκολουθοῦν ε καὶ ι²: σήμερα>σήμυρα, σὶ λέγω>σί λέου, ἐσένα>ιδένα, ἡ μέση της>ἡ μέσητης, νὰ σὶ πῶ>νὰ σὶ πῶ, πατημασιά>πατ'μασά, Τάσιος>Τάσους, ζιβγάρι>ζιβγάρο', ζιβζέκης>ζιβζέξ', ξέρω>ξέρον, ἄξιος>ἄξιος, ξιφτίζω>ξιφτίζου, ψές>ψές, ψέμματα>ψέμματα, ἀνεψιά>ἀν'ψά.

β>γ: βογγάει>γουργάει.

β>φ: Τὸ ἤχηρὸ β τρέπεται σὲ ἄηχο φ πρὶν ἀπὸ τὸ κ³: ἀνέβηκα>νιέβ'κα>νιέφ'κα, κατέβηκα>κατέβ'κα>κατέφ'κα.

ζ>σ: Τὸ ἤχηρὸ ζ τρέπεται σὲ σ πρὶν ἀπὸ τὸ κ: γουρσοῦζικα>οῦρσοῦσ'κα.

γ>κ: γαριφαλιά>καρφαλιά, γαρίφαλα>καρφαλία.

γ>ν: φεύγω>φένου.

γ>χ: λιγνός>λιχνός.

δ>θ: Στὶς κτητικὲς ἀντωνυμίες τὸ δ πρὶν ἀπὸ τὸ κ τρέπεται σὲ θ⁴: ιδικός>θ'κός, δική>θ'κή, δικὸ>θ'κό, ιδικὲς>θ'κιές.

θ>δ: Στὸ μόριο θά: θὰ>δά.

θ>τ: ἦρθαν>ἦσαν, ἦρθαμε>ἦσταμι.

κ>γ: ἐκκλησία>ἀγλησά, ἀκίς>ἀγίδα, κουβᾶς>γ'βᾶς, κουβαλῶ>γ'βανῶ.

λ>ν: κουβαλῶ>γ'βανῶ.

Τὸ ὑγρὸ λ καὶ τὸ ἔρρινο ν προφέρονται ὡς οὐρανικά πρὶν ἀπὸ τὸ ε σὺν τὸ ἰταλικὸ gl καὶ σὺν τὸ γαλλικὸ gn⁵: λέω>λέου, κλαίω>κλαίον, λές>λές, κανένας>κανένας, τρανές>τρανές, φωνές>φοννές, γυναίκα>γ'νέκα, ἀνέβηκα>ν'έφ'κα.

1. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἑ.ἀ., σ. 44. Δ. Ε. Τομπαϊδέη, ἑ.ἀ., σ. 23.

2. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἑ.ἀ., σ. 27. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145 κ.ἑ. Δ. Ε. Τομπαϊδέη, ἑ.ἀ., σ. 17.

3. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς Χαλκιδικῆς, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1955, σ. 115.

4. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἑ.ἀ., σ. 115.

5. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἑ.ἀ., σ. 115.

φ>θ: *έφημερίδα*>*φημιρίδα*>*θημιρίδα*.

Β. Συμφωνικά συμπλέγματα

α) γγ και γκ>g¹: *άγγειο*>*άγειό*, *άναγκάζω*>*νιγάζω*.

β) μι>b²: *μπόρα*>*βόρα*, *άμπέλι*>*άβέλ*'.

γ) ντ>d³: *δέντρο*>*δέδρο*, *άντρας*>*άδρας*.

δ) βλ>λλ⁴: *βλέπω*>*γλέπου*, *σουβλι*>*σουγλί*, *σουβλισμένα*>*σουγλισμένα*, *βλέφαρο*>*γλέφαρον*>*γλέφαρον*.

ε) κτ>χτ. Τό σύμπλεγμα κτ πού προήλθε άπό τήν άποβολή ένδιαμέσου φωνήεντος τρέπεται σέ χτ: *κοιτάζω*>*κ'τάζου*>*χτάζου*.

στ) σ ήχηρό>ζ⁵. Τό σ έπηρέάζεται ήχητικά άπό τό γειτονικό ήχηρό: *συμπέθερος*—*συμπεθέρα*>*ζέθειρος*—*ζέθειρα*.

3. Μετάθεση συμφώνων

Η μετάθεση στο ιδίωμα του Λαγκαδά περιορίζεται μόνο στο σύμφωνο ρ⁶: *κίτρνος*>*κίτιρνος*, *κιτρινάδα*>*κιτιρινάδα* (ίκτηρος), *πριόνι*>*πιριγιόν'*, *δρεπάνι*>*δριπάν'*, *στέργω*>*στρέγω*.

4. Άνομοίωση συμφώνων

α) Άνομοιωτική άλλοίωση

ρ—ρ>λ—ρ⁷: *περιστέρα*>*πιλιστέρα*, *Γρηγόρης*>*Γληγόρ'ς*, *γρήγορα*>*άγλήγορα*.

β) Άνομοιωτική άποβολή συμφώνου

Τό σ και τό ζ στις καταλήξεις -σης και -zeis άποβάλλονται άνομοιωτικά⁸: *νά ζήσης*>*νά ξήης*, *νά όργώσης*>*νά γουργώης*, *νά φεματίσης*>*νά ψματίης*, *νά πουλήσης*>*νά πουλήης*, *φονάζεις*>*φουνάεις*, *διαβάζεις*>*διαβάεις*, *σφάζεις*>*σφάεις*.

γ) Άνομοιωτική άποβολή συλλαβής⁹: *συνενοοΐμαι*>*σοννουοΐμι*>*σοννοΐμι*, *σνονόματος*>*σ'νόματος*, *κοιμούσασταν*>*κ'μούσταν*, *ήσασταν*>*ήσταν*.

1. Ν. Π. Άνδριώτη, έ.ά., σ. 115.

2. Ν. Π. Άνδριώτη, έ.ά., σ. 115.

3. Ν. Π. Άνδριώτη, έ.ά., σ. 115.

4. Ν. Π. Άνδριώτη, Τό ιδίωμα του Λιβισιού της Λυκίας, σ. 48.

5. Δ. Ε. Τομπαΐδη, έ.ά., σ. 20.

6. Α. Γ. Τσοπανάκη, έ.ά., σ. 281 κ.έ. Ν. Π. Άνδριώτη, έ.ά., σ. 49. Δ. Ε. Τομπαΐδη, έ.ά., σ. 23 κ.έ.

7. Ν. Π. Άνδριώτη, έ.ά., σ. 50.

8. Ν. Π. Άνδριώτη, Τό γλωσσικό ιδίωμα της Χαλκιδικής, «Μακεδονικόν Ήμερολόγιον», 1955, σ. 116. Δ. Ε. Τομπαΐδη, έ.ά., σ. 25. Α. Γ. Τσοπανάκη, έ.ά., σ. 282.

9. Α. Γ. Τσοπανάκη, έ.ά., σ. 282. Δ. Ε. Τομπαΐδη, έ.ά., σ. 25.

5. Ἀποβολή συμφώνων

α) Το υ γ

Στήν ἀρχή τῆς λέξης πρὶν ἀπὸ φωνῆεν¹: *γουρσοῦζης* > *οὔρσοῦης*, *γουρσοῦξικα* > *οὔρσοῦσ'κα*, *γιλέκο* > *ἰλέκ'*, *γυρεῦο* > *ἰρεῦο*.

Μέσα στη λέξη ἀνάμεσα σὲ φωνῆεντα²: *Χριστοῦγεννα* > *Χριστοῦῖνα*, *ἀνώγι* > *ἀνώϊ*, *κατόγι* > *κατόϊ*, *μαγειρεῦο* > *μαγειρεῦο*, *πανηγύρι* > *παναγίρι* > *παναῖρ'*, *πηγαῖνο* > *πιαῖνο*.

β) Το υ τ

Ὅταν μετὰ τὴν ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου *ι* καὶ *ο* τὸ *τ* βρίσκεται ἀνάμεσα σὲ σύμφωνα ἀποβάλλεται³: *ζαλίστηκα* > *ζαλίστ'κα* > *ζαλίσ'κα*, *νηστικὸς* > *νηστ'κὸς* > *νησ'κός*, *ἀντρονπιᾶστηκα* > *ἀδρονπιᾶστ'κα* > *ἀδρονπιᾶσ'κα*, *μαζώχτηκα* > *μαζώχτ'κα* > *μαζώχ'κα*, *δάχτυλο* > *δάχτ'λου* > *δάχ'λου*, *δαχτυλίδι* > *δαχτ'λίδ'* > *δαχ'λίδ'*, *πέφτων* > *πέφτ'ν* > *πέφ'ν*.

Τὸ *τ* ἀποβάλλεται καὶ σὲ ὀρισμένες πτώσεις τοῦ ἄρσενικοῦ καὶ οὐδετέρου τῆς δεικτικῆς ἀντωνυμίας *αὐτός*⁴: *αὐτ'νοῦ* > *αὐ'νοῦ*, *αὐτ'νοί* > *αὐ'νοί*, *αὐτ'νοὺς* > *αὐ'νοὺς*, *αὐτ'νῶν* > *αὐ'νῶν*.

γ) Το υ χ

Μέσα στη λέξη ἀνάμεσα σὲ φωνῆεντα⁵: *ἀστόχησα* > *στόη'σα*, *ξαστόχησα* > *ξιστό'ησα*.

2. ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ

Α'. ΟΝΟΜΑ

1. Τὸ ἄρθρο

Τὰ ἄρθρα εἶναι τρία: *οὔ* γιὰ τὸ ἄρσενικό, *ἦ* γιὰ τὸ θηλυκὸ καὶ *τοῦ* γιὰ τὸ οὐδέτερο γένος. Τὸ ἄρσενικό ἄρθρο *«ί»*⁶, ποὺ βρίσκομε σὲ ἄλλα βόρεια νεοελληνικά ἰδιώματα δὲν ὑπάρχει στὸ γλωσσικὸ ἰδιώμα τοῦ Λαγκαδά.

1. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἑ.ἀ., σ. 32. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδιώμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145 κ.έ. Τοῦ ἰδίου, Τὸ ἰδιώμα τοῦ Λιβισιοῦ τῆς Λυκίας, σ. 52.

2. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἑ.ἀ., σ. 32. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδιώμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145 κ.έ. Τοῦ ἰδίου, Τὸ ἰδιώμα τοῦ Λιβισιοῦ τῆς Λυκίας, σ. 52. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἑ.ἀ., σ. 21.

3. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδιώμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145, κ.έ. Α. Γ. Τσοπανάκη, ἑ.ἀ., σ. 282. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἑ.ἀ., σ. 22.

4. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἑ.ἀ., σ. 75-76.

5. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἑ.ἀ., σ. 35. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ ἰδιώμα τοῦ Λιβισιοῦ τῆς Λυκίας, σ. 53.

6. Β. Δ. Φόρη, Τὸ ἄρσενικό ἄρθρο *ι* στὰ βόρεια νεοελληνικά ἰδιώματα, Κοζάνη

2. Ἡ κλίση τῶν ὀνομάτων

Οἱ πληθυντικοὶ τῶν ἀρσενικῶν ὀνομάτων σὲ *-αῖοι* παρουσιάζονται μὲ τὴ μορφὴ *-οί*, π.χ. *οἱ κουμπαραῖοι—οἱ κουβαροί, οἱ νοικοκυραῖοι—οἱ νοικοκυροί, οἱ μισθωκλιαραῖοι—οἱ μισθωκλιοί, οἱ τσιαπλιακαῖοι—οἱ τσιαπλιακοί*.

Ἡ γενικὴ πτώση ἐκφράζεται περιληπτικὰ μὲ τὴν πρόθεση *ἀπὸ* καὶ *αἰτιατικῆ*¹, π.χ. *τσακίσκι τοῦ χιροῦλλ' ἀπ' τῆ στάμνα*, ἀντὶ τῆς στάμνας, *τοῦ σαμάρ' ἀπ' τοῦ γαδούρ'*, ἀντὶ τοῦ γαῖδουριοῦ, *τοῦ νιρὸ ἀπ' τῆ βρογχή*, ἀντὶ τῆς βρογχῆς, *τὰ ροῦχα ἀπ' τὰ πιδιά*, ἀντὶ τῶν παιδιῶν.

3. Οὐσιαστικά

Ἄρσενικά

	Σὲ -ὸς		Σὲ -ος		Σὲ -ος
			Ἐνικός ἀριθμὸς		
Ἄν.	<i>οὐ</i>	<i>ἀδιρφὸς</i>	<i>οὐ</i>	<i>κουβάρους</i>	<i>οὐ</i>
Αἰτ.	<i>τοὺν</i>	<i>ἀδιρφὸ</i>	<i>τοὺν</i>	<i>κουβάρου</i>	<i>τοὺν</i>
			Πληθυντικός ἀριθμὸς		
Ἄν.	<i>οἱ</i>	<i>ἀδιρφοί</i>	<i>οἱ</i>	<i>κουβαροί</i>	<i>οἱ</i>
Αἰτ.	<i>τ'ς</i>	<i>ἀδιρφοί</i>	<i>τ'ς</i>	<i>κουβαροί</i>	<i>τ'ς</i>
	Σὲ -ῆς		Σὲ -ης		Σὲ -ης
			Ἐνικός ἀριθμὸς		
Ἄν.	<i>οὐ</i>	<i>μαῖταπτησῆς</i>	<i>οὐ</i>	<i>βακάλ'ς</i>	<i>οὐ</i>
Αἰτ.	<i>τ'</i>	<i>μαῖταπτησῆ</i>	<i>τ'</i>	<i>βακάλ'</i>	<i>τ'</i>
			Πληθυντικός ἀριθμὸς		
Ἄν.	<i>οἱ</i>	<i>μαῖταπτησῆδισ</i>	<i>οἱ</i>	<i>βακάλ'δισ</i>	<i>οἱ</i>
Αἰτ.	<i>τ'ς</i>	<i>μαῖταπτησῆδισ</i>	<i>τ'ς</i>	<i>βακάλ'δισ</i>	<i>τ'ς</i>
	Σὲ -ὰς		Σὲ -ἔς		
			Ἐνικός ἀριθμὸς		
Ἄν.	<i>οὐ</i>	<i>βασιλιάς</i>	<i>οὐ</i>	<i>βαχτσῆς</i>	
Αἰτ.	<i>τοὺν</i>	<i>βασιλιά</i>	<i>τ'</i>	<i>βαχτσῆ</i>	

1956, Α. Ι. Θ α β ῶ ρ η, Ἡ προέλευση τοῦ ἀρσενικοῦ ἄρθρου *ι* τῶν βορείων νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων, «Ἑλληνικά», τ. 16 (1958-59), σ. 189 κ.ε. Ν. Π. Ἄ ν δ ρ ῖ ῶ τ η, ἔ.α., σ. 60. Α. Α. Π α π α δ ο π ο ὐ λ ο υ, ἔ.α., σ. 50, Δ. Ε. Τ ο μ π α ῖ δ η, ἔ.α., σ. 28.

1. Ν. Π. Ἄ ν δ ρ ῖ ῶ τ η, Τὸ γλωσσικὸ ἰδιῶμα τῆς Χαλκιδικῆς, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1955, σ. 113 κ.ε. Α. Γ. Τ σ ο π α ν ἄ κ η, ἔ.α., σ. 298.

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὅν.	οἱ	βασιλιάδεις	οἱ	βαχτῆέδεις
Αἰτ.	τ'ς	βασιλιάδεις	τ'ς	βαχτῆέδεις

Θηλυκά

	Σὲ -ὰ		Σὲ -α		Σὲ -α	
			Ἐνικός ἀριθμός			
Ὅν.	ἡ	χαρὰ	ἡ	γιοῦφτσα	ἡ	πέρδικα
Αἰτ.	τ'	χαρὰ	τ'	γιοῦφτσα	δ'	πέρδικα

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὅν.	οἱ	χαρῆς	οἱ	γιοῦφτσεις	οἱ	πέρδικεις
Αἰτ.	τ'ς	χαρῆς	τ'ς	γιοῦφτσεις	τ'ς	πέρδικεις

	Σὲ -ῆ		Σὲ -ῆ	
			Ἐνικός ἀριθμός	
Ὅν.	ἡ	βροσχῆ	ἡ	ράχ'
Αἰτ.	τ'	βροσχῆ	δ'	ράχ'

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὅν.	οἱ	βροσχῆς	οἱ	ράχεις
Αἰτ.	τ'ς	βροσχῆς	τ'ς	ράχεις

Οὐδέτερα

	Σὲ -ὶ		Σὲ -ι		Σὲ -ὸ	
			Ἐνικός ἀριθμός			
Ὅν.	τὸν	πιδὶ	τὸν	τραπέζι'	τὸν	ἀγὸ
Αἰτ.	τὸν	πιδὶ	τὸν	τραπέζι'	τὸν	ἀγὸ

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὅν.	τὰ	πιδιά	τὰ	τραπέζια	τ'	ἀγὰ
Αἰτ.	τὰ	πιδιά	τὰ	τραπέζια	τ'	ἀγὰ

	Σὲ -ο		Σὲ -ο	
			Ἐνικός ἀριθμός	
Ὅν.	τὸν	μήλον	τὸν	ἄλονγον
Αἰτ.	τὸν	μήλον	τὸν	ἄλονγον

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Ὅν.	τὰ μῆλα	τ' ἄλουγα
Αἰτ.	τὰ μῆλα	τ' ἄλουγα

4. Ἐπίθετα

Τὰ ἐπίθετα κλίνονται ὅπως καὶ τὰ ἀντίστοιχα στὴν κατάληξη οὐσιαστικά.
Οἱ καταλήξεις στὰ τρία γένη τῶν ἐπιθέτων:

Σὲ -ός: οὐ καλός, ἢ καλή, τοῦ καλό· οὐ παχίος, ἢ παχιά, τοῦ παχιοῦ.
Σὲ -ος: οὐ ἀσμένιος, ἢ ἀσμένια, τοῦ ἀσμένιου· οὐ φρόνιμος, ἢ φρόνιμ', τοῦ φρόνιμου.

5. Ἀριθμητικά

ἕνας	μνιά	ἕνα
ἕναν	μνιά	ἕνα
δγιο,		
τρεις		τρία
τέσσιρ'ς		τέσσιρα,
πέδι, ἕξ, ἰφτά, οὐχτώ, ἰνιά, δέκα.		

Ἐκτός ἀπὸ τὸ ἕνας ποὺ σχηματίζει αἰτιατικὴ ἕναν, ὅλα τὰ ἄλλα ἀριθμητικά εἶναι ἄκλιτα¹, π.χ. ἕνα χρονοῦ, τρία χρονοῦ, τέσσιρα χρονοῦ.

6. Ἀντωνυμίες

α) Π ρ ο σ ω π ι κ ῆ ς

α' πρόσωπο	β' πρόσωπο
Ἐνικὸς ἀριθμὸς	
ἰγώ	σύ
μ', ἰμ' ἢ (οὐμ)	σ', ἰσ'
ἰμένα, μένα	σιένα

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

ἰμεῖς	ἰσεῖς
—	—
μᾶς	σᾶς

1. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145 κ.ἑ.

β) Κτητικὲς

θ'κόζ σὸμ'	θ'κή μ'	θ'κό μ'
θ'κόζ σ'	θ'κή σ'	θ'κό σ'
θ'κόζ τ', τ'ς	θ'κή τ', τ'ς	θ'κό τ', τ'ς
θ'κοί (-ές, -ά) μας	θ'κοί σας	θ'κοί τ'ς

γ) Δειχτικὲς

αὐτός	αὐτ'νή	αὐτό
αὐτοῦ	αὐτ'νής	αὐτοῦ
αὐτόν	αὐτ'νή	αὐτό
αὐνοί	αὐτ'νές	αὐτά
αὐτ'ῶν	αὐτ'ῶν	αὐτ'ῶν
αὐνοὺς	αὐτ'νές	αὐτά
'κείνους	'κείν'	'κείνου
'κ'νοῦ	'κ'νής	'κ'νοῦ
'κείνον	'κείν'	'κείνου
'κ'νοί	'κείνις	'κείνα
'κ'ῶν	'κ'ῶν	'κ'ῶν
'κ'νοὺς	'κείνις	'κείνα
τέτοιους	τέτοια	τέτοιου
—	τέτοιας	—
τέτοιον	τέτοια	τέτοιου
τέτχ'	τέτχις	τέτοια

δ) Ἐρωτηματικὲς

Τ'νούς. Ἡ γενικὴ τοῦ ἄρσενικοῦ τῆς ἀντωνυμίας *τίς; τίνος; τίνους; τ'νούς.*

Τ'νής. Ἡ γενικὴ τοῦ θηλυκοῦ.

Πόταπος—πόταπη—πόταπον. Μὲ τὴ σημασία τοῦ ποῖός τις, ὁποῖός τις.

Πχιός — πχιὰ — πχιό.

ε) Ἀόριστες

Κανένας κ'αμιά, ὄλοι. Ἡ κατάληξη τοῦ *ἐκείνοι* μεταδόθηκε ἀναλογικὰ στὴν ἀντωνυμία *ὄλοι*¹.

1. Ν. Π. Ἀνδριώτης, Τὸ γλωσσικὸ ἰδιώμα τῆς Χαλκιδικῆς, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1955, σ. 113 κ.ε..

στ) Ἐναφορικὲς

Ἔοσοι. Ἡ κατάληξις τοῦ *ἐκεῖνοι* μεταδόθηκε ἀναλογικὰ καὶ στὴν ἀνω-
νυμία *δοσοί*¹.

Β'. ΡΗΜΑ

1. Αὔξηση

Ἐπάρχει ἡ συλλαβική, ἢ τονούμενη. Καὶ εἶναι ὅπως στὴν κοινὴ μὲ τὸ
ε (*ἔπιζα, ἔγραφα, ἔκουφα*) ἢ κατ' ἀναλογία τῆς χρονικῆς μὲ τὸ *η* (*ἦπινα,*
ἦφιρα, ἦλιγα).

Ἡ χρονικὴ αὔξηση εἶναι σπάνια καὶ βρίσκεται σὲ ρήματα ποῦ εἶναι
κοινὰ (*ἦρταν, ἦρχονταν*)².

2. Ἡ κλίση τοῦ ρήματος

Τὸ *α'* πληθυντικὸ πρόσωπο τοῦ ἐνεργητικοῦ παρατατικοῦ καὶ ἀορίστου,
καθὼς καὶ τὸ *α'* πληθυντικὸ τοῦ παθητικοῦ ἐνεστώτα, παρατατικοῦ καὶ μέλ-
λοντα τονίζεται στὴν ἀντιπροπαραλήγουσα, χωρὶς νὰ ἀναπτύσσεται δευτε-
ρος τόνος: *ἐπιζαμι, ἐπιξαμι, ζαλίζομιστι, ζαλίζομασταν, ἔκλουθαμι,*
ἐδουναμι, ἀπλουναμι, χαιρούμιστι, γράφομιστι.

Ὁ μέλλοντας τοῦ ρήματος *πηγαίνω* εἶναι πάντοτε διαρκῆς: Τὴν Τρίτ'
θὰ *παλίνου* στοῦ *παζάρ'* ἀντὶ θὰ *πάου*.

3. Ρήματα

α) Βοηθητικὰ

Ἐνεστώτας		Παρατατικός	
<i>ἔχου</i>	<i>εἶμι</i>	<i>εἶχα</i>	<i>ἦμαν</i>
<i>ἔεις</i>	<i>εἶδι</i>	<i>εἶχης</i>	<i>ἦσαν</i>
<i>ἔχ'</i>	<i>εἶνι</i>	<i>εἶχι</i>	<i>ἦταν</i>
<i>ἔχουμι</i>	<i>εἶμαῶτι</i>	<i>εἶχαμι</i>	<i>ἦμασταν</i>
<i>ἔχιτι</i>	<i>εἶῶτι</i>	<i>εἶχιτι</i>	<i>ἦσ'ταν</i>
<i>ἔχουν</i>	<i>εἶνι</i>	<i>εἶχαν</i>	<i>ἦταν</i>

β) Βαρύτονα

Ἐνεργητικὴ φωνή

Ἐριστική

Ἐνεστώτας	Παρατατικός	Μέλλοντας ἐξακολουθητικός
<i>παίζου</i>	<i>ἔπιζα</i>	θὰ <i>παίζου</i>

1. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἔ.ἀ., σ. 113 κ.ἑ.

2. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἔ.ἀ., σ. 87. Α. Γ. Τσοπανάκη, ἔ.ἀ., σ. 288, Δ. Ε. Τοματίδη, ἔ.ἀ., σ. 33.

παί'ειζ	ἐπιζίς	θά παί'ειζ
παίζ'	ἐπιξι	θά παίξ'
παίζουμι	ἐπιξαμι	θά παίζουμι
παίξ'τι	ἐπιξ'τι	θά παίξ'τι
παίξ'ν	ἐπιξαν	θά παίξ'ν

Μέλλοντας συνοπτικός Ἀόριστος

θά παίξου	ἐπιξα
θά παίξ'ς	ἐπιξίς
θά παίξ'	ἐπιξι
θά παίξουμι	ἐπιξαμι
θά παίξ'τι	ἐπιξ'τι
θά παίξ'ν	ἐπιξαν

Προστακτική

Μετοχή

Ἐνεστώτας	Ἀόριστος	Γιὰ ὄλους τοὺς χρόνους καὶ τὰ πρόσωπα:
παίξ'	παίξι	παίξουδας
ἄς παίξ'	ἄς παίξ'	
παίξ'τι	παίξ'τι	
ἄς παίξ'ν	ἄς παίξ'ν	

Μέση Παθητική φωνή

Ὀριστική

Ἐνεστώτας	Παρατατικός	Μέλλοντας εξακολουθητικός
ζαλίξουμι	ζαλίξουμαν	θά ζαλίξουμι
ζαλίξισι	ζαλίξουσας	θά ζαλίξισι
ζαλίξιτι	ζαλίξουσας	θά ζαλίξιτι
ζαλίξουμιστι	ζαλίξουμαστας	θά ζαλίξουμιστι
ζαλίξιστι	ζαλίξουστας	θά ζαλίξιστι
ζαλίξουδι	ζαλίξουσας	θά ζαλίξουδι

Μέλλοντας συνοπτικός Ἀόριστος

θά ζαλιστῶ	ζαλίσ'κα
θά ζαλιστεῖς	ζαλίσ'κας
θά ζαλιστεῖ	ζαλίσ'κει
θά ζαλιστοῦμι	ζαλίσ'καμι
θά ζαλιστῆτι	ζαλίσ'κατι
θά ζαλιστοῦν	ζαλίσ'καν

Προστακτικὴ		Μετοχὴ	
Ἐνεστώτας	Ἀόριστος	ζαλ'σμένους	ζαλ'σμέψ', ζαλ'σμένον
ᾶς ζαλίξιτι	ᾶς ζαλιστεῖ		
ζαλίξιστι	ζαλιστήτι		
ᾶς ζαλίζονδι	ᾶς ζαλιστοῦν		

γ) Περισπόμενα

Παθητικὴ φωνή

Ἵριστικὴ

Ἐνεστώτας	Παρατατικὸς	Μέλ. ἐξακοιλ.	Μέλ. συνοπ.	Ἀόριστος
θ'μοῦμι	θ'μοῦμαν	θα θ'μοῦμι	θα θ'μηθῶ	θ'μήθ'κα
θ'μᾶσι	θ'μοῦσαν	θα θ'μᾶσι	θα θ'μηθεῖς	θ'μήθ'κισ
θ'μᾶτι	θ'μοῦδαν	θα θ'μᾶτι	θα θ'μηθεῖ	θ'μήθ'κι
θ'μούμιστι	θ'μούμασαν	θα θ'μούμιστι	θα θ'μηθοῦμι	θ'μ'θήκαμι
θ'μᾶστι	θ'μούμασαν	θα θ'μᾶστι	θα θ'μηθητι	θ'μ'θήκιστι
θ'μοῦδι	θ'μοῦδαν	θα θ'μοῦδι	θα θ'μηθοῦν	θ'μ'θήκαν

Προστακτικὴ

Ἐνεστώτας	Ἀόριστος
θ'μᾶσι	θ'μήθ'κι
ᾶς θ'μᾶτι	ᾶς θ'μηθεῖ
θ'μᾶστι	θ'μηθητι
ᾶς θ'μοῦδι	ᾶς θ'μηθοῦν

4. Ἀκλιτα

α) Προθέσεις

ὄι, γιά, ὤς, μί, χῶρ'ς, δίχους, ἴδαμι, παρά, ἰξόν.

β) Ἐπιρρήματα

Χρονικά: ἀγγλήγορα, σήμιρα, τώρα, πόψι, ἱπροχτές, πέροσ', ὅστιρα, ταχιά, ν'ἄλλ', κόμ' τ'ν' ἄλλ', ἀρχτίρα, ἰχτές, μάνι-μάνι.

Τοπικά: σαπέρα, σακεῖ, μακρά, ἀπάν', σαδῶ, σακάτ', σαπάν', τρονούρ, καρσί, δονναμάς.

Τροπικά: ἔτσ' κι ἔτσῶ, ὅμουρφα, καλά, ἀλλιῶς, μάξους, ταμάμ, ποργάλια.

Ποσοτικά: κάουσον, καθόσιτσικον, πουλύ, λίγον, ἴτς, βάριμ.

Βεβαιωτικά: χαλίσκα (ἀληθινά), μούτλακ (σίγουρα, δίχως ἄλλο).

γ) Σύνδεσμοι

κί, νά, γιατί, δάματι, γάλιπα (ǎρα), γιὰ νά, ἄτζβα (ǎραγε).

δ) Ἐπιφωνήματα

Κλητικά: *μονρή, βρέ, ἔρ.*

Θαυμαστικά: *ἀ!*

Λυπητερά: *ἀμάν! οὔβα.*

Εὐχή: *κέσκι.*

5. Παραγωγή

Παράγωγα οὐσιαστικά

1. Διάφορα

α) *-ινός, -ιώτ'ς.*

Πατριδωνυμικά: *Σωχός*¹ — *Σουχινός* — *Σουχ'νός, Βισόκα*² — *Βισουκινός* — *Βισουκ'νός, Ντρουμίγκλαβα*³ — *Ντρουμιγκλαβινός* — *Δομιμγλαβ'νός, Μπάλτζια*⁴ — *Βαλτζινός, Καβαλάρι*⁵ — *Καβαλαρινός* — *Καβαλαρ'νός, Αἰβάτ*⁶ — *Αἰβατ'νός, Ἀρακλή*⁷ — *Αρακλήνός, Λαϊνός*⁸ — *Λαϊνιώτ'ς, Χρυσανγή*⁹ — *Χρυσανγιώτ'ς.*

β) *-σύνη: γερός — γιρουσέν', καλός — καλουσέν'.*

2. Ὑποκοριστικά

Ἡ ἐπικρατέστερη ὑποκοριστική κατάληξη εἶναι *-οὐδ'* καὶ *-οὔδα*¹⁰.

α) *-οὐδ'*: Ἀπὸ οὐσιαστικά: *οὔδας—οὔδουδ', βαράκι — βαρακούδ', χ'λιάρι — χ'λιαρούδ', πηρούνη — πηρουνούδ', τσ'άλι — τσ'καλούδ', τσιρόνι — τσιρουνούδ', γουτζιάρι — γουτζιαρούδ', γριβάδι — γριβαδουδ', πιρκί — πιρκουδ', πιδί — πιδουδ', σπίτι — σπιτουδ'.*

β) *-οὔδα: λάτκα — λατκούδι, σφόρκα — σφουρούδα, ψυχή — ψυχούδα,*

1. Σωχός, κωμόπολη τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

2. Βισόκα, τώρα Ὅσσα, χωριό τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

3. Ντρουμίγκλαβα, τώρα Δρυμός, χωριό τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

4. Μπάλτζια, τώρα Μελισσοχώρι, χωριό τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

5. Καβαλάρι, χωριό κοντὰ στό Λαγκαδᾶ.

6. Αἰβάτ, τώρα Λιτή, χωριό τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

7. Ἀρακλή, τώρα Ἡράκλειο, χωριό κοντὰ στό Λαγκαδᾶ.

8. Λαϊνός, χωριό τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

9. Χρυσανγή, χωριό κοντὰ στό Λαγκαδᾶ.

10. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145 κ.έ.

βάρα — *βαρούδα*, *βουτά* — *βουτουδά*, *δριθα* — *οὔριθουδά*, *κόχη* — *κουχούδα*, *Φανή* — *Φανούδα*.

γ) *-ίτσα*: *Καλλιόπη* — *Καλλιουπίτσα*, *Ἀγλαῖα* — *Ἀγλαίτσα*, *Μαρία* — *Μαρίτσα*, *Ἐλένη* — *Λινίτσα*, *Εὐαγγελία* — *Βαγγιλίτσα*.

Π α ρ ἄ γ ω γ α ἐ π ῖ θ ε τ α

-ιάρ'ς: *μαράζι* — *μαραζιάρ'ς*, *σπλήγα* — *σπληγιάρ'ς*, *μεθύσι* — *μιθουκλιάρ'ς*, *σάλιο* — *σαλιάρ'ς*.

-ικός: *γνώμη* — *γνουμ'κός*, *γνώση* — *γνουσ'κός*, *νηστεία* — *νησ'κός*, *πάστρα* — *παστρικός*, *πνέμα* — *πνυματ'κός*.

Π α ρ ἄ γ ω γ α ρ ῆ μ α τ α

Ἐκὸς οὐσιαστικῶν

α) σὲ *-ιάζον*: *βαβάξ* — *βαβακιάζον*.

β) σὲ *-ίζον*: *ἀράδα* — *ἀραδίζον*, *βίγλα* — *βιγλίζον*.

6. Σύνθεση

Π ρ ο σ δ ι ο ρ ι σ τ ι κ ῶ σ ὺ ν θ ε τ α

α) Οὐσιαστικῶν μὲ πρῶτο συνθετικὸ οὐσιαστικὸ: *πράσα* — *πίτα* > *πρασόπιτα*, *πράσα* — *κεφτέδες* > *πρασουκιφτέδες*, *κολοκύθια* — *πίτα* > *κουλονκ'θόπιτα*, *ἄλωνι* — *πέτρα* > *ἀλνόνπιτρα*, *τσιρόνια* — *πίτα* > *τσιρονονόπιτα*, *μάτι* — *φύλλο* > *ματόφυλλον*, *ὄνεμος* — *ζάλη* > *ἀναμουζάλ'*, *κλαδί* — *κοπή* > *κλαδουκόπος*, *τσαλι* — *κοπή* > *τσαλουκόπος*.

β) Μὲ πρῶτο συνθετικὸ ἐπίθετο: *μαυρομάτσα* (μαυρομάτα), *ἀγριουχτάζον*, *Χριστούϊννα*, *προουτούϊννα*, *πολυχρουνημένους*, *χουσουκέντητους*, *ἄλογουουρνάου* (δλο γυρνάω).

γ) Μὲ πρῶτο συνθετικὸ ἐπίρρημα: *δαπάν'*, *δακάτ'*, *δαδῶ*, *δακεῖ*, *δαπέρα*.

Μὲ πρῶτο συνθετικὸ πρόθεσι:

σύν: *σ'νόματος* (συν-ονόματος), *συνδέουμι* (συνδέομαι, μνηστεύομαι), *συνδιμένους*.

πρό: *προσανάμα*, *προουλαβάνου*, *προουφαίνου*, *προουσκάλῶ*, *προουκάννου*.
ξί: *ξικόπικα* (ξέκοπι), *ξικαϊάζον* (κρυώνω πολύ), *ξικουπρίσκα* (ξεπρίστηκα), *ξικατόθ'κα* (καταστράφηκα τέλεια), *ξιαγόρασμα* δὲν ἔχει (δὲν ἀγοράζεται), *ξιαμαδάλωνου* (βγάζω τὸ μάνταλο), *ξικουρνῶ* (ξανανιώνω), *ξέχουρα* (χωριστά), *ξιστόησα* (ξέχασα), *ξικουσταίνου* (ξεκουράζομαι).

ἀνά: *ἀνήμιρα*, *ἀνάβραδα*, *ἀνασκουθῶθ'κα*, *ἀνήμιρον*,

κατά: *κατασκουρπίζον*, *κατασπαράζον*, *κατακόπικα*, *καταστράφ'κα*, *κατάχέσκα*, *κατατρυπήθ'κα*, *καταπλακῶθ'κα*.

παρά: *παραμανρομάτσα* (παραμανρομάτα), *παραδέρον*, *παραχώνον*, *παραπαίρον*, *παρακάμον*, *παραλόρτ'*.
περί: *περιπλεγμέν'*.

3. ΣΥΝΤΑΞΗ

Οί συντακτικῆς ἰδιορρυθμίες τοῦ ἰδιώματος τοῦ Λαγκαδά εἶναι πολὺ λίγες. Σημειῶνω τὶς κυριώτερες.

1. Χρησιμοποιεῖ τὸ θηλυκὸ τύπο τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας, ἀντὶ τοῦ ἀρσενικοῦ στή γενική¹: *π.χ. τὸν εἶδα κι τ'ς τοῦτα, τὸν βρήκα κι τ'ς τῶ-δουσα*.

2. Στῆ θέσῃ τῆς ἀρχαίας δοτικῆς γιὰ τὴν ἔκφραση τοῦ ἔμμεσου ἀντικειμένου ἐπικράτησε ἡ αἰτιατική²: *τὸν ψιμάτ'σα, τὸν εἶπα, μὲ δίν'ς*.

3. Τὰ ῥήματα ποὺ στὴν κοινὴ νεολληνικὴ συντάσσονται μὲ τὴ γενικὴ τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας ἐδῶ συντάσσονται μὲ τὴν αἰτιατική³: *ὄι λέου* (ἀντὶ σοῦ λέγω), *ὄι δίνου* (ἀντὶ σοῦ δίνω), *ὄι κάνου* (ἀντὶ σοῦ κάνω), *ὄι εἶπα* (ἀντὶ σεῦ εἶπα), *ὄι οὔμιλω* (ἀντὶ σοῦ ὀμιλῶ).

4. ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Α	
<i>ἀ γέ λ' ἦ</i> , ἀγέλη, ἀρχ. ἀγέλη· <i>σὺρ'</i> τοὺ <i>μαλάξ'</i> σ'ν ἀγέλ'.	<i>ἀ γ ρ ι δ ἄ ἦ</i> , τὸ δοκάρι, πάτερο τῆς στέγης· δὲ <i>ὄι κομάσον ἀπ' ν'</i> <i>ἀγριδά</i> .
<i>ἀ γ ι ἄ ρ'</i> τοῦ, ἔλεγχος μὲ ἀντιπαρα- βολή· τουρκ. <i>ayar</i> .	<i>ἀ γ λ ἦ γ ο υ ρ α</i> , ἐπίρρ., γρήγορα.
<i>ἀ γ ε ι ὄ</i> τοῦ, ἀρχ. ἀγγεῖον· <i>φέρι μι</i> <i>τ' ἀγειό</i> .	<i>ἀ γ ρ α</i> , ἄγουρα· <i>ἄγρα εἶνι τὰ στα-</i> <i>φύλια σας</i> .
<i>ἀ γ ἰ δ α ἦ</i> , ἀρχ. ἀκίς· <i>μὲ βῆκι μιὰ ἀ-</i> <i>γίδα στοὺ δάχ'λον</i> .	<i>ἀ γ ρ ι ἄ δ α ἦ</i> , εἶδος χόρτου.
<i>ἀ γ λ η σ ι ἄ ἦ</i> , ἐκκλησία· <i>πάει σ'ν</i> <i>ἀγλησιά</i> .	<i>ἀ γ ρ ἰ δ α ἦ</i> , τὸ ἄγουρο σταφύλι.
<i>ἀ γ ο υ ν ἦ ἦ</i> , ἐγγονή· δὲ <i>πααίνου σ'ν</i> <i>ἀγονή μ'</i> .	<i>ἀ γ ρ ι ο υ χ τ ἄ ζ ο υ</i> , ἀγριοκοιτάζω.
	<i>ἀ γ ρ ο ι κ ῶ</i> , τὸν ἀγροίκηση.
	<i>ἀ γ ῦ ρ ι φ τ ο υ ς</i> , ἀγύρευτος· <i>στοὺν</i> <i>ἀγύριφτον νὰ πᾶς</i> .
	<i>ἀ γ ῦ ρ ' σ τ ο υ ς</i> , ἀγύριστος· <i>ἀγύρ'-</i>

1. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδιῶμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145 κ.έ.

2. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἔ.α., σ. 145.

3. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδιῶμα τῆς Χαλκιδικῆς, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1955, σ. 113 κ.έ.

- στον κιφάλλ' ἔχ'.
- ἀ γ ώ ι τ ό, κόμιστρον, ἀρχ. ἀγώγιον· τ' ἀγώγι ξυπνάει τὸν ἀγουριάτ' (παροιμ.).
- ἀ δ ε ι á ζ ο υ, 1) κενώνω, 2) εὐκαιρῶ· δὲν ἄδειασα νὰ ἔρτον.
- ἀ δ ρ ύ ς, τραχύς, ἀρχ. ἄδρός· ἀδρὸν εἶνι τὸν μαλλί.
- ἀ ζ á λ' ἤ, ἀνθρακιά· νὰ πάρον λίγ' ἀζαλούδα ἀπ' τὸν οὐτζάκι σ'· ἄ ξ ι φ τ ο υ ς, ἄξευκτος· ἄξιφτον εἶνι τὸν τάϊ.
- ἀ κ ό λ λ α ἤ, φύλλο χαρτιοῦ, ἰταλ. colla· πάρι μι μιὰ ἀκόλλα, βρεῖ πιδί μ'.
- ἀ κ ο υ λ ν ῶ, κολλῶ, ἀρχ. κολλῶ.
- ἀ λ α φ ρ α ί ν ο υ, ἐλαφρύνω· ξαλάφρουσῖ οὐ ἄρροστος.
- ἀ λ έ τ ι ρ του, ἄλέτρι.
- ἀ λ λ ι ῶ ς, ἐπίρρ., 1) με ἄλλον τρόπο, 2) εἰ δὲ μή· πὲ ἔτς, ἀλλιώς πᾶς χαμένους.
- ἀ λ λ ι ῶ τ' κ ο υ ς, ἐπίθ., ἀπὸ τὸ ἐπίρρ. ἀλλέως.
- ἀ λ λ ο ί θ ο υ ρ ο υ ς οὐ, ἀλλοίθωρος.
- ἀ λ' β ί ζ ο υ μ ι, μοῦ ἄρέσει πολὺ· ἀλ' βίστηκε τὰ νιάτα του καὶ τῆ παλικαριά του.
- ἀ λ' ν ό π ι τ ρ α ἤ, κυλινδρική πέτρα ποὺ ἀλώνιζαν τῆ σίκαλη καὶ τὰ κουκιά.
- ἀ λ υ π ο ὦ μ ι, λυποῦμαι.
- ἄ λ υ τ ο υ ς, ἐπίθ., ἀρχ. ἄ-λυτος· ἄλυτον τὸν ἔχον τὸν τάϊ.
- ἀ μ á ν!, ἐπιφών., τουρκ. aman· ἔλεος γιὰ ὄνομα τοῦ θεοῦ.
- ἀ μ α ν έ τ του, ἐνέχυρο· τουρκ. emanet.
- ἀ μ α ν έ ς οὐ, τραγοῦδι.
- ἀ μ ί λ' τ ο υ ς, ἐπίθ., ἀμίλητος.
- ἀ β á ρ α ἤ, μοχλὸς πόρτας, ἰταλ. barra.
- ἀ β á ρ' του, χῶρος ποὺ ἀποθηκεύονται τὰ δημητριακά.
- ἀ β έ λ' του, ἀμπέλι, ἀρχ. ἀμπέλιον.
- ἀ β ο υ δ ῶ, ἐμποδιζῶ· ἀβονδήθ' κικι ἐπισί.
- ἀ ν á θ ι μ α του, ἀνάθεμα· στ' ἀνάθημα νὰ πᾶς.
- ἀ ν α κ α τ ο υ ς ι á ἤ, ἀνωμαλία, ταραχή· τί ἀνακατοσιές ἔχικι;
- ἀ ν α μ ο υ ζ á λ' ἤ, ἀνεμοζάλη.
- ἀ ν á π ο υ δ ο υ ς, ἐπίθ., ἰδιότροπος· ἀναπόδιασι τὸν πιδί.
- ἀ ν έ μ' ἤ, ἀνέμη ποὺ μαζεύει τὸ νῆμα.
- ἀ ν ή μ ι ρ ο υ ς, ἐπίθ., ἀνήμερος, ἀρχ. ἀν-ήμερος, ἄγριος· θηροῖον ἀνήμιρον εἶνι.
- ἀ δ έ τ' του, ἔθιμο· τουρκ. adet· τῶχουμι ἀδέτ'.
- ἀ δ ρ έ π ο υ μ ι, ἐντρέπομαι, ἀρχ. ἐν-τρέπομαι.
- ἀ δ ρ ο ν π ῆ ἤ, ἐντροπή, ἀρχ. ἐντροπή.
- Κι ἂν σοῦ φίλησι βρεῖ κόρη μ' τί κατάλαβες;
- Δὲν κατάλαβα μούρ' μάνα μ', ἀδρουσιάσ'κα.
- ἀ ν' ψ ό ς οὐ, ἀνιψιός, ἀρχ. ἀνεψιός.
- ἀ ν ώ ἱ του, ἀνώγι, ὁ ἡμιπαιθριος ὑπόστυλος χῶρος τοῦ ὀρόφου· ἀνέβασι γαρέκλα στ' ἀνώϊ.
- ἀ ξ á δ ε ρ ρ ο ς οὐ, ἐξάδελφος, ἀρχ. ἐξ-άδελφος.
- ἄ ξ έ ς ο υ ς, ἐπίθ., ἀρχ. ἄξιος.
- ἀ ο ύ τ ῶ' του, καρότο.
- ἀ π α ρ á λ λ α χ τ ο υ ς, ἐπίθ., ἀπαράλλαχτος.
- ἀ π ο υ κ ρ á ἤ, ἀποκριά· 'πόφι εἶν'

ἀπονκρές.
 ἀποβλιάννα ἢ, τὸ χέρσο χωράφι.
 τὶς β'νιές και τὶς κομπρές τὶς
 ρίχνομι ὄξον στὶς ἀπουλιάνις.
 ἀποβλῶ, ἀπολύω· ἀπουλιῶ τὴν
 ἀγιλάδα.
 ἀποβρορίχνοβ, ἀπορρίχνω, ἀρχ.
 ἀπο-ρρίπτω· τ' ἀπόροξ'ξι ἢ Ρίν-
 κων τοῦ πιδί.
 ἀποβστονομώνον, ἀποστομώνον.
 ἀποβχιῶ, ἀποχτιῶ· ν' ἀποχτιήης
 κείνον ποῦ ἀποθ'μῆης.
 ἀράδα ἢ, σειρά· πιάσον στὴν
 ἀράδα.
 ἀραδιάζον, ἀραδιάζω, βάζω στὴ
 σειρά· ἀραδιάζον τὰ ψομιά.
 ἀραδίζον, περνῶ συχνά ἢ συνε-
 χῶς ἀπὸ ἓνα μέρος· τί ἀραδίζ'·
 αὐτός;
 ἀραθυμῶ, ἐπιθυμῶ· κιό εἶχον
 νὰ δ' δρωῖ κι δ' ἀραθύμ'σα.
 ἀράπ', λένε τὸ ἄλογο μὲ τὸ μαῦρο
 χρῶμα.
 Ἀράπ'ς οὐ, Ἀράπης.
 ἀράπ' d οββαρί, ἀράπικος τοῖ-
 χος, λάσπη μὲ ἄχυρο ρίχγεται
 σὲ καλούπια μὲ διαστάσεις 2×1,
 50 μ.
 Ἀρβανίτ'ς οὐ, Ἀρβανίτης.
 ἀργαλειός οὐ, ἀργαλειός.
 ἀργαβανιά ἢ, πασχάλια· δόσι
 μι μιὰ φούντα ἀργαβανιά.
 ἀρέξον, ἀρέσω· δὲν μι ἀρέσ' αὐ-
 τός.
 ἀρμάζον, ρημάζω· ν' ἀρμάξον
 βουλάκι μ' (κατάρα).
 Ἀρμένονς οὐ, Ἀρμένιος.
 ἀρμούρα ἢ, σαλαμούρα, ἀρχ. ἄλμη·
 δῶσι μι μιὰ λιπαριά ν' ἀρμουρίσ-
 του.

ἀρωχτ'σα, ἀρρώστησα· βου-
 ρεῖ νὰ ἀρωχτ'δι κανιένας.
 ἀρταίνον, ἀρτύνω, ἀρχ. ἀρτύω·
 δὲν ἀρταίνουμι σῆμιρα.
 ἀρχύτιρα, ἐπίρρ., πρωτότερα, ἐ-
 νωρίτερα· ἀρχότιρα ἤρθι ἢ Λιέν-
 κων.
 ἀστάρ' τοῦ, ἐσώντυμα, φόδρα·
 σ' τ'ς σκονορτέλλα μ' ἔβαλα
 ἀστάρ'.
 ἀστουχιῶ, ξεχνῶ· δίπ ἀστόησα
 τί μι εἶπι.
 ἀστριχιά ἢ, ὑδρορρόη τῆς στέ-
 γης· σουλήνης κρέμονδι σ'ν'ἀστρι-
 χιά. Λέγεται γιὰ τοὺς πάγους
 ποῦ κρέμονται τὸ χειμῶνα.
 ἀτίμ'τοβς, ἐπίθ., ἀτίμητος.
 ἄτξβα, σύνδ., ἄραγε.
 ἀτ'νοί, ἀντων., αὐτοί· νά, ἀτ'νοί
 εἶνι χονροί.
 ἀφανίζον, ἀφανίζω· ἄφανους ἔγνι.
 ἀφ'κράζονμι, ἀφουκράζομαι,
 ἀρχ. ἐπ-ἀκροθῶμι· τί ἀφ'κρεῖθι
 μουρό;
 ἀφ'λλάδα ἢ, φλυαρία, πολυλο-
 γία· ἄει νὰ μὴ ἀνοίξον ν' ἀφ'λ-
 λάδα μ'.
 ἄφαστοβς οὐ, ἄγουρος.

B

βαγιόν τοῦ, βαγένι, μεγάλο βα-
 ρέλι γιὰ τὸ βράσιμο τῶν στα-
 φυλιῶν· γιόμ'σαν τὰ βαγιόνα
 μας φέτους.
 βαίξον, γέρονς, ἀρχ. κλίνω· βαῖσι
 τοῦ κλονάο'· ποῦ τὰ κωδόνια.
 βάλα ἢ, βουβάλα. εἶσι χονδρῆ σὰν
 τ'ς Κουσιάνκων τ'ς βάλις.
 βαβίρ'ς οὐ, βρυκόλακας· ποῦ
 ἤσον βρε βαβίρκων;

β ά ξ' μ ο υ τού, κρότος· ἄ μὰ β ά ξ' μ ο υ κ ά μ' αὐτὸς οὐ ζουρνάς.
 β α ρ δ ι ν ά ρ κ ο υ ἤ, γύφτισσα· τί γιὰ βαρδινάρκις μᾶς πέρασις;
 β α ρ τ ι λ ι έ σ κ α ἤ, σβούρα πού παί-
 ζουν τὰ παιδιὰ· ἄν σὶ κουπανίσουν
 μιὰ μ' αὐτό, τὸν κιάλ' σ' δά
 γυρίσ' σὰ βαρτιλιέσκα.
 β α σ ῖ ζ ο υ μ ι, στηρίζομαι, ἔχω ἐμ-
 πιστοσύνη· βαδίσκα στα λότα τ'.
 β α σ κ ά ν ο υ, βασκαίνω, ἀρχ. βα-
 σκαίνω· βασκαμένον εἶνι τοῦ
 πιδί.
 β α σ τ α γ α ρ ι ά ἤ, ρόπαλο, ἄν ἄρ-
 πάξουν τ' βασταγαριά κι σ' ἄρ-
 χίσουν!
 β ά σ' ἤ, 1) βάση, δέν ἔχ' β ά σ' ἤ κ ο -
 λώνα· 2) ἐμπιστοσύνη, δέν ἔχουν
 β ά σ' σὶ τί μὲ λιές.
 β ι ὀ τ ο ῦ, περιουσία, ἀρχ. βίος·
 πολλὸ βιὸ ἔχ' αὐτός.
 β ῖ γ λ α ἤ, κιάλια.
 β ῖ γ λ ῖ ζ ο υ, παρατηρῶ· μὴ θαρ-
 ρεῖς πὸν δὲ σὶ βίγλισα.
 β ῖ δ ρ α ἤ, ὑδρόβιο ζῶο τῆς λίμνης
 με δέρμα γούνινο.
 β ῖ λ ά ν' τοῦ, βαλανίδι, ἀρχ. βαλά-
 νιον.
 β ο ὄ ζ α ἤ, κοιλιά· βούζα σ' σὶ που-
 νεῖ, κοντέλ' θά κάν'ς.
 β ο ὄ τ ῖ ο υ ο ὐ, θεῖος τῆς γυναίκας.
 β ο ὄ τ τ ῖ ο υ ο ὐ, θεῖος ἀπὸ τῆ μάνα.
 β' ν ι ά ἤ, βουνιά, κοπριά βοδιοῦ·
 τ'ς β'νιές πὸν μᾶισα φέτους
 μὲ φτάν' γιὰ τὸν καζάνι μ'.
 β ο υ τ ά ἤ, ἰτιά· ξηράθ'καν οἱ βου-
 τές.
 β ο υ τ ο ὄ δ α ἤ, μικρὴ ἰτιά.
 β ρ α κ ῖ τοῦ, ἐσώβρακα. Λέγεται
 στὸν πληθυντικόν.

β ρ ά σ' ἤ, 1) βράση, βάλλ' τὸν πέτ'-
 νου νὰ βράσῃ. 2) ζέστη, μιγάλ'
 βράσ' εἶχι ἄμυρα.

Γ

γ ά γ ρ ι ν α ἤ, γάγγραινα, ἀρχ. γάγ-
 γραινα· ἔταθι γάγγραινα.
 γ α δ ο ὄ ρ' τοῦ, γάϊδαρος· κουμμά-
 τια νὰ γίν'ς γαδούρ'.
 γ α ῖ τ ά ν' τοῦ, γαϊτάνι.
 γ α ν α χ τ ῶ, κουράζομαι· γανάχτ'-
 σὶ δλ' δὴ μέρα.
 γ α σ τ έ ρ α ἤ, φιάλη.
 γ ε ι ά ἤ, ὑγεία, ἀρχ. ὑγεία· οὐλον
 γειά νά ἦς.
 γ ι ά, σύνδ., γιὰ θαρθεῖς, γιὰ θαρθῶ.
 γ ι α λ ὀ ς ο ὐ, λίμνη, ἀρχ. αἰγιαλός·
 ταχιά χαραῖ θά πᾶμι στοῦ
 γιαλὸ νὰ ψαρέψουμι.
 γ ι ά λ' τ ζ μ α τοῦ, λαμποκόπημα,
 καθρέφτισμα.
 γ ι α τ ά κ' τοῦ, στρώμα, τουρκ. ya-
 tak' τοῦ λαγὸ δέν τὸν βαροῦν
 στοῦ γιατάκ'.
 γ ῖ ζ β α ἤ, ὑπόγειο χαμηλό· βαλ'
 τὸν κιοῦπ' στ' γίζβα.
 γ ι ν ά τ' τοῦ, πείσμα, τουρκ. inat'
 τί γινάτ' πὸν ἔ'εις!
 γ ι ν α τ ῆ ς ο ὐ, θυμώδης.
 γ ι ν α τ ῶ ά ρ ο υ ἤ, γινατσάρον γ'-
 ναίκα εἶδι.
 γ ι ὀ ζ μ ο υ ς ο ὐ, ἡ δύσμοσ.
 γ ι ὄ ν τ ζ ι α ἤ, τριφύλλι· τὸν χου-
 ράφ' στοῦ Βαροδὰ δὰ τὸν σπει-
 ρον γιόντζια.
 γ ι ο υ μ ῖ ζ ο υ, ἀρχ. γεμίζω· σὶ γιου-
 μίζ' τοῦ μᾶτ';
 γ ι ο υ ρ γ ά ν' τοῦ, πάπλωμα· τί
 μουρῆ κουκλώθ'κις ἔστ' μὲ τοῦ
 γιουργάν;

γιοφύρ' του, γεφύρι, άρχ. γέφυρα.
 γαβάθ'κα, γκαβόθηκα· γαβάθ'καν τὰ μάτια μ'.
 γαβώνομαι, τυφλώνομαι.
 γάζγα ή, πηγούν· τί χονδρή γάζγα πον' έκαμεις;
 γαίλιές ού, στενοχώρια· ά, γι' αυτό ίις γαίλιέ μη βάζ'τι.
 γάλιπα, σύνδ. άρα· γάλιπα, θάοθ', ή μι ψήματάσιν;
 γαλδιρίμ' του, λιθόστρωτο· τουρκ. kaldirim.
 γάροβανος ού, μαύρος· γαοβάνιασαν τὰ τιντζιράδια.
 γαοκλιάνοις ού, λάρυγγας· άν σι πιάσον δά σι βγάλον τον γαοκλιάνον σ' καμηέν'.
 γάτσινου του, βουκέντρα.
 γ'βανω, κουβαλω.
 γβάρα ή, τάφος· άν σι βρω στον δρόμον d'γβάρα σ' δά σι κάμον.
 γ'βās ού, κουβάς.
 γιγέρ' του, γαιδουράγκαθο· μαχαλάς μας γιόμουσι γιγέρια.
 γιζιρω, περιφέρομαι· γιζέρτσα πονλδ σήμια.
 γίπα ή, μανιτάρι.
 γιοβξιλίμ'ς ού, άμορφος· γιουξιλίμ'ς άδρας.
 γιοβξιλίμ'κα, άμορφα· στ'γειτονιά μας έχονμι γιουξιλίμ'κα κοροτσιούδια.
 γιούμ' του, μετάλλινο κανάτι· τουρκ. güüm' γιόμουσι του γιούμ' νιοό.
 γιοιυορέ-παοασί, δημοτικός φόρος· σβήσθημι άπ' τὰ χαοτιά να μη πληρώσσοι γιοιυορέ-παοασί.
 γιοιυορέ ής ού, τελευταίος· λιόμ

γιοιυορέ ής είνι.
 γλαβανή ή, καταπαχτή· σλαβ. glava· σφάλιθ' τή γλαβανή.
 γλέφαρος ού, μέτωπο· ά σι δώσοι μιά στον γλέφαρον.
 γουλόβαρος ού, γυμνος· γιατι γουλουθαοίσκιτι έτθ';
 γουστουορίτσα ή, σαύρα.
 γουτζιάμ, έπίρρ· γουτζιάμ άδρας γίγι.
 γουτζιάρ του, μικρός κυπρίνος.
 γρημνός ού, γκρεμός, άρχ. κρημνός· έπισι στον γρημνό.
 γλέπου, βλέπω· τί γλέπ'ς βοέ χάτα;
 γλιανός ού, είδος ψαριοϋ, άρχ. γλάνις ή γλανις.
 γ'νιέκα ή, γυναίκα· έμεις τοικουκουρές γ'νιέκις είμασι.
 γνουμ'κός, έπίθ. συνετός.
 γνουσ'κός, έπίθ. γνωστικός, μυαλωμένος.
 γνώμ' ή, άρχ. γνώμη· μι τή γνώμ' πον' έεις προικουπη δέ θά δής.
 γόρονομα του, άργωμα· να πάς ταχιά να γουογής τον χονοράγ'.
 γουγάοι, γογγω, άρχ. γογγύζω· άνήβορ' είνι κι γουγγάει.
 γ'δι του, γουδι· φέρι τον γ'δι για τ'ς σκοουδαλιά.
 γουνατίτσα τά, ή Πεντηκοστή.
 γουναιδ' του, ή άκρη του ψομιου ή τής πίτας.
 γοαίνον, άνοιγω τδ μαλλι με τὰ χέρια.
 γοιυορέδ' του, κυπρίνος.
 γοιυορέζον του, ύφασμα μάλλινο, χοντρό, ύφαμένο στον άργουλειό και χτυπημένο στή νερο-

τριβιά.
γυρὶ τσὺ, ὕνι, ἀρχ. ὕνις.

Δ

δαμάλα ἢ, ἀρχ. δάμαλις.
δαμάλ' τοῦ, ταῦρος.
δαμασκήνια ἢ, ἀρχ. δαμασκη-
νέα.
δαμάσκηνον τοῦ, δαμάσκηνο.
δαχ' λήθηρα ἢ, δαχτυλήθηρα.
δαχ' λίδ' τοῦ, δαχτυλίδι· δαχ' λίδ'
ν' ἔχ' τ' μέσθ' τ'ς.
δάχ' λον τοῦ, δάχτυλο.
δέσ' ἢ, φράγμα.
διαλέγωμ, διαλέγω, ἐκλέγω.
διάλιγμα τοῦ, ἐκλογή.
διάργιστρον τοῦ, ὑδράργυρος.
διάφορον τοῦ, ὠφέλεια· 'ποῦ
τῆ σένα δὲν ἔχον διάφορον.
δίκια, ἐπίρρ., ἀρχ. δικαίως.
δίκιους, ἐπίθ., ἀρχ. δικαίος· δί-
κιον ἔεις.
διμάτ' τοῦ, δεμάτι· ἔφισαμι τὰ
διμάτια.
διουρία ἢ, προθεςμία· τί διου-
ρία μᾶς δίν'ς;
διεπάν' τοῦ, δρεπάνι, ἀρχ. δρέ-
πανον.
διρπῆ τοῦ, ξυλοφάγος.
δισάκ' τοῦ, δισάκι.
δίχους, χωρίς· δίχους ἰσένα δὲν
πάου.
δ'λειά ἢ, δουλειά.
δόγα ἢ, σανίδα βαρελιοῦ.
δόδι τοῦ, δόντι.
δόσ' ἢ, δόση· παίρον μὲ δόσεις.
δοκράνα ἢ, δικράνι μὲ δυὸ χα-
χάλια, δάχτυλα. Μὲ τῆ δου-
κράνα γυρίζουν τὸ ἄχυρο στὸν
ἀλωνισμό.

δοδάγρα ἢ, ἀρχ. δδοντάγρα.
δορακνιά ἢ, ροδακνιά.
δοράκνον τοῦ, ροδάκινο.

Ε

εἶμι, εἶμαι.
ἐνισ', ἢ, ἔνεση, ἀρχ. ἔνεσις.
ἔρ! ἐπιφώνημα.
ἔτσ', ἐπίρρ. ἔτσι.
ἔχου, ἔχω.
ἔχτρα ἢ, ἀρχ. ἔχθρα· ἔχτρα τὸν
ἔχου.

Ζ

ζαγότσ' τοῦ, γεωργικὸ ἐργαλεῖο.
ζάπ, ὑπερίσχυση, νίκη· τουρκ. zar-
ti· ζάπ δὲ γίνιτι.
ζαπώνου, γίνομαι κύριος ἐνὸς
πράγματος μὲ τρόπο αὐθαίρετο·
οὐλον τοῦ μέρους τοῦ ζάπτσι.
ζαράρ τοῦ, ζημιά· ἀπ' αὐτὸ δὲν
ἔχ' ζαράρ.
ζάχαρ' τοῦ, ζάχαρη· ποῦ εἶνι ἢ
κρίνα μὲ τὸν ζάχαρ';
ζαχαράτου τοῦ, κοφέτο.
ζγορηιά ἢ, ἀρχ. σκωρία· τὸν σί-
διρον γιόμουσι ζγορηιά.
ζέγλα ἢ, ζεύλα.
ζέγκα ἢ, χελώνα· γδιοῦδαν ζέγκις.
ζιάβα ἢ, μικρὸς βάτραχος· οἱ ζιά-
βις φοννάζ'ν, κίρὸς θὰ χαλάσ.
ζιάβαρόκας οὐ, μεγάλος βά-
τραχος.
ζιαφέτ' τοῦ, συμπόσιο, διασκέ-
δαση· τραβήξαμι ἓνα ζιαφέτ'!
ζιβγάρ' τοῦ, ζευγάρι.
ζιβζέζ'ς, ἐπίθ. ἀνισόροπος· τουρκ.
zevek.
ζιγιόρο ἢ, ζηλιάρ· πουλὸν ζι-
γιόρον μὲ εἶσι.

ζλω, πιέζω· τὸν ζούλιξα.
 ξ'μάτισμα τού, ζεμάτισμα· ξ'μα-
 τίσκι ἢ καημέν'.
 ζβέθιροους ού, συμπέθερος.
 ζβιθέρα ἢ, συμπεθέρα.
 ζβουρίξο, ὀμιλῶ· πονλὸ ζβου-
 ρίεις.
 ζ'νάρ' τού, ἡ ξυλοδεσιά τοῦ τοί-
 χου τοῦ σπιτιοῦ.
 ζνίχ' τού, λαιμός· τὸν ζνίχι'σ'
 νὰ πιστῆ (κατάρα).
 ζόρ τού, βία, δυσκολία, τουρκ. ζορ'
 ἔχον ζδρ ἀπὸν παράδις.
 ζουγλός, ἐπιθ. κουλλός, ἀρχ. κολ-
 λός.
 ζούλεια ἢ, ζήλεια· τὸν ζούλιφα.
 ζούρα, ζαρωμένος· ἄει κάτσει
 ζούρα ἐκεῖ.
 ζουρζούνα ἢ, εὐκοιλότητα, διάρ-
 ροια· ἴ μουρῆ πῶς μ' ἔπιασι
 μιὰ ζουρζούνα· ὄλ' νύχτα δὲ
 κοιμήθ'κα.
 ζούτλας ού, ζητιάνος· οὐ καη-
 μένος ζούτλας κατάντ'σι.
 ζυμουτ'κῆ ἢ, σκαφίδι· πλόν'
 τῆ ζυμουτ'κῆ· εἶνι γιουμάτ' προ-
 ζύμα.

Θ

θάμα τού, ἀρχ. θαῦμα· θάμασα τί
 εἶδα.
 θέρμ' ἢ, πυρετός, ἀρχ. θέρμη·
 μι θιρμέν'· κάθι μέρα.
 θάρρ'σα, θάρρεσα, ἀρχ. θάρρος.
 'θημιρίδα ἢ, ἐφημερίδα.
 θιουτ'κὰ τὰ, θεῖα· θιουτ'κὰ πρά-
 ματα αὐτά.
 θουρζιά ἢ, ὄψη· τί θουρζιά μούρ'
 εἶν' αὐτή!
 θούμμα τού, μικρὰ κομμάτια,

ἀρχ. θρούμμα· δόσιμι μισὸ κιλὸ
 θρούμματα.

I

ιβλιάτ' τού, παιδί· τ' νοὺς ἰβλιάτ'
 εἶσι;
 ἰγώ, ἐγώ· ἰγώ οὐμίλ'σα.
 ἰκιδι τού, δειλινό· ἰκιδι ἔγινι, δὲ
 θὰ φάμι ἀκόμα;
 ἰλάφ' τού, ἐλάφι· ἀρχ. ἔλαφος.
 ἰλέξ' τού, γιλέκο· δόσιμι τὸν ἰλέξ'.
 ἰβρατίξομι, κουράζομαι· στ'
 θυγατέρα μ' πὸν ἰβρατίξομι νὰ
 β'δάη δὲν ἔδουκαν τίποινα.
 ἰξόν, πρόθ., ἐκτός· οὐλ' ἦρθαν ἰξόν
 ἀπὸν ὄνα.
 ἰπρουχτές, ἐπίρρ., προχθές.
 ἰπρουχτισ' νός, προχθεσινός.
 ἰργάτ'ς ού, ἐργάτης.
 ἰρέβον, γυρεύω· ἄμα ἰρέβ'ς νὰ σὶ
 κάμουμι κι καμιά προυξινιά.
 ἰβια, ἐπίρρ., κατ' εὐθεῖαν ἴσια τὸν
 δρόμον τράβα.
 ἰσιάζον, ἰσιάζω· ἰσιάζον τὸν χου-
 ράφ'.
 ἰσιαμι, ἔως· ἴσιαμι ν' ἀδλή.
 ἴσιονς, ἐπιθ., ὄρθιος, εὐθύς.
 ἴτς, ἐπίρρ., καθόλου· ἴτς δὲ δρώει
 τ' ἄλογον.
 ἰφκῆ ἢ, εὐχή.
 ἰφκιοῦμι, εὐχομαι.
 ἰφκονλία ἢ, εὐκολία.
 ἰχτές, ἐπίρρ., χθές· ἰχτές ἦταν νὰ
 ἔρτ'.
 ἰχτιβάρ' τού, ὑπόληψη· ἔ'εις
 τρανὸ ἰχτιβάρ'.
 ἰψές, ἐπίρρ., χθές τὸ βράδυ.

K

καβάξ' τού, λεύκα, ἀρχ. λεύκη·

- τουρκ. κανακ' τὰ καβάκια ἀπ' *καπαρδίζο*ν, φουσκώνω, περη-
 ν' αἰλούδα μ' τράνιψαν. φανεύομαι· μὴ καταρδίεις τό-
 σαβραῖζ' τοῦ, νυφικὸ πέπλο. σον.
 καδὶ τοῦ, ἀρχ. κάδος· μέγας *καπάρο*ν τοῦ, καπάρω· ἰταλ. ca-
 κάδος γιὰ τὸ βράσιμο τῶν στα- παρρα.
 φυλιῶν καὶ τὴν τοποθέτησιν τοῦ *καπισιόλ'* τοῦ, σκουφάκι τοῦ
 ἀλευριοῦ· τ' ὄριξίς τ' ἀλεύρ' μωροῦ.
 στοῦ καδί;
*κάδρο*ν τοῦ, πλαίσιο, κορνίζα· *καπίστρ'* τοῦ, καπίστρι· λατ. ca-
 σπονδαίον *κάδρο*ν μὴ εἶδι. pistrum.
καζαδῶ, κερδίζω· ποικίλεις *καπούλια* τά, πισινά, *καβαλῖκα*
 δις καζάντ'σα. ἔρχιτι *στά καπούλια*.
καζμέρ, ρεζίλι· *καζμέρ γίγαμι* *καρά*, λένε τὸ μαῦρο βόδι.
 στοῦ κόσμον. *καραγάτσ'* τοῦ, φτελιάς· τουρκ.
καῖτση, κουνιάδος τοῦ γαμπροῦ. *caga-ağaz*.
κακάτσ' τοῦ, ξηρὴ βλέννα· *καροούλ'* τοῦ, παρατηρητήριον
 ῥῆ κατατσιάρον *πιδὶ εἶδι!* *καραούλ'* ἔπιασι.
καλιακούδα ἢ, κάργια· *μαύρους* *καροφιλιὰ* ἢ, γαριφαλιά.
 σὰ καλιακούδα εἶδι. *καροφιλιὰ* τά, γαριφαλά.
*καλί*ν', λένε τὸ βόδι μὲ τὸ ἐλαφρὸ *καρδάρ*α ἢ, δοχεῖο ἀρμέγματος
 κίτρινο χρῶμα. καὶ μέτρο χωρητικότητος.
καλοσυρὰ ἢ, καλογριά. *καριόλα* ἢ, κρεβάτι· ἰταλ. car-
 Πέδι-δέκα παπαδιές tiola· ἔσπαθ' ἢ *καριόλα* μ'.
 κι ἄλλες τόσες καλονογρές *καρβολότ'* τοῦ, ξύλινο ἐργα-
 στὰ βαμπάκια σκάλιζαν, λεῖο μὲ τρία ἢ τέσσερα δόντια
 ξανά τὰ βοτάνιζαν. γιὰ τὸ λίχνισμα τῶν σιτηρῶν.
Δίψασαν οἱ παπαδιές, *καρδί*, ἐπίρρ., ἀντίκρυ· τουρκ. kar-
 πρόσταξαν οἱ καλονογρές: *κι* *καρδί* *ἀπὸ* μᾶς *κάθ' τι*.
καλόχνικους, ἐπιθ., καλός· *καρτάλ'* τοῦ, γεράκι· τουρκ. kar-
 καλοχχνικον *κουρτσούδ'*. *ταλ'* *μαλλώνον*ν σὰν τὰ *καρτά-*
καλοσυρὸ ἢ, παραθύρα· *πάρ*ι *λια*.
 τὰ σπύργα ἀπ' *καλονογρίδα*. *καρτέρ'* τοῦ, ἀρχ. ἐνέδρα.
κάμα ἢ, δίκωπο μαχαίρι. *κάσια* ἢ, εἶδος φαγητοῦ· σιταρί-
*καμί*ν' τοῦ, ἀρχ. κάμινος. σιο ἄλευρι καμένο μὲ σκόρδο
*κάβο*σσο*υς*, ἀντων., κάμποσος. ἢ χωρὶς σκόρδο καὶ σθησμένο
*κανέ*νας, ἀντων., κανένας. μὲ ξύδι. Τὸ βράζουν μὲ νερὸ
*καδί*ζο*ν*, πειθω· *τρομάξα* νὰ τὸν *καρτάλ'* τοῦ, γεράκι· τουρκ. kar-
*καδί*ζο*ν*. *καδί*ζο*ν*. *κασιδιάρ'* οὗ, ἀνθρωπος φω-
*καπά*ζ' τοῦ, κάλυμμα. ροῦπερήφανος καὶ ἀκατάδεχτος.

- κασμέρ'* τού, 1) γελοῖος· *κασμέρ'*
γίγισ'· 2) ντροπή· δὲν ἔ'εις *κασ-*
σμέρ' πού λές τέτοια λόϊα;
καστανή, λένε τὸ ἄλογο μὲ τὸ
 καστανὸ χρώμα.
κάτ, ἐπίρρ. κάτω *κάτσι*, *κάτ'* σὶ θέ-
 λου.
κατ'βαίνου, κατεβαίνω.
κατέφλι τού, κατώφλι· ἄλλ' *φου-*
ρά νὰ μὴ *βατήεις* στοὺ *κατέ-*
φλι μ'.
κάτι, κάτι· *κάτι* μὲ εἴπεις *κὶ* σὺ.
κατσιὰ ἢ, καθησιά· ἔνα πλαστὸ
 τρώει σ' *κατσιὰ*.
κατσιαμάξ' τού, εἶδος φαγητοῦ·
 ἄλευρι καλαμποκίσιο, βρασμένο
 πολὺ νὰ γίνει ξηρὴ μάζα. Τὸ
 τρῶνε περιχυμένο μὲ μέλι.
κατσίραδίζου, ξεφεύγω· μὲ *κα-*
τσίρατσί.
κατῶί τού, κατῶγι· ἔχασα τ' *μα-*
σάλου μ' *κὶ* δὲν *βόρισα* νὰ *πατώ-*
σον τοὺ *κατῶί*.
'κείνους, ἄντων., ἐκείνος.
κέσκι, ἐπίρρ., εἶθε, μακάρι.
κιλέξ' τού, μικρὸ καρπούζι, ἄχρη-
 στο.
κιλίμ' τού, εἶδος χαλιοῦ· τουρκ.
kilim' τὰ *πῆρις* τὰ *κιλίμα* 'πό-
 ξου;
κιραμ'δὰς οὐ, κεραμοποιός.
κιρκινέξ' τού, τὸ πουλι κύρ-
 κος.
κιρπίτθ' τού, πλιθί· *αἶριον* θὰ
κόφουμι τὰ *κιρπίτσια*.
κιστοβέξ' τού, τυφλοπόντικας·
κιστουβέξ' εἶνι *θ'κιά* σ' *θυγα-*
τέρα.
κιτιρνάδα ἢ, ἴκτερος.
κιτιρνοὺς, ἐπίθ., κίτρινος.
- κιχλιβάρ'* τού, κεχριμπάρι, ἀρχ.
 ἤλεκτρον.
κλαδουκόπους οὐ, ἐργαλεῖο
 γιὰ τὸ κόψιμο τῶν κλαδιῶν.
κλαίον, κλαίω, ἀρχ. κλαίω.
κλειδογάβανου τού, ξύλινο
 δισκοειδὲς σκευὸς· χωρίζεται σὲ
 δύο τμήματα πού κλείνουν βι-
 δωτά. Βάζουν μέσα τυρί, ἐλιές,
 λάδι καὶ πᾶνε στίς δουλειές.
κλίξ' τού, πασχαλινὸ κουλούρι
 μὲ ρεβυθένια μαγιά· *σὰ μάδα* *γί-*
gan τὰ *κλίκια μ'* *φέτους*.
κλότσκας οὐ, λόξυγκας, ἀρχ.
 λύγξ· *κλότσκα* τὸν *ἐπιασι*.
κοκκίν' οὐ, λένε τὸ κόκκινο
 βόδι.
κόκκ'νο τού, κόκκινο.
κόρδα ἢ, φόβος· *κόρδα* τὸν *πῆγι*.
κότθ' τού, κότσι, ἀρχ. σφυρόν·
ἂν σὶ *βαστᾶν'* τὰ *κότσια* *πάνι*.
κοξίρκα ἢ, χαρούπι· *δῶσι* *στά*
πιδιά *λίγισ* *κοξίρκισ*.
κοῦνιάξ' τού, μπίλια.
κοκὰς οὐ, γυάλινο δοχεῖο γλυ-
 κοῦ. Μὲ αὐτὸ κερνοῦσαν.
κοκαρτζιάς οὐ, κουνάβι.
κοκουλιάτρα ἢ, ἀνδρική σκού-
 φια πλεχτή· *τί τρανές* *κοκου-*
λιάτρης πού *βᾶεις*;
κοκουμάφκα ἢ, κουκουβά-
 για· *κοκουμάφκισ* νὰ *κάνουν*
φουλιὰ στοὺ *σπίτι* σ' (κατάρα).
κοκουσίνα ἢ, κοτόψειρα.
κούλα, λένε τὸ ἄλογο πού ἔχει
 τὸ χρώμα τῆς ὄχρας.
κοβονκάτθ' τού, γλυκοπατάτα.
κοβουβαριά ἢ, γύμνια· *βάλ'*
τοὺ *σιάλ'* νὰ *σκιπάης* *δ'* *κου-*
λουβαριά σ'.

κουλοβάρινα ἢ, πίτα μὲ κο-
λοκύθι χωρὶς φύλλα. Ἡ στρώση
πάνω καὶ κάτω γίνεται μὲ σιτα-
ρένιο ἄλεύρι· ἔκαμα μιὰ καλὴ
κουλουβαρίνα.

κουλοβαρίσκα, ξεγυμνώθηκα·
τί μουρῆ κουλουβαρίσκις ἔτῳ
πλιά;

κουμαδαίρονον, διοικῶ, κανο-
νίζω· κουμαδαίρον' τοῦ σπιτί
τ' μιὰ χαρά.

κουμάδου τοῦ, κουμάντο, διοί-
κηση· ἰταλ. comando· σὶ θὰ μὶ
κάμ'ς κουμάδου;

κουμάθ' τοῦ, κοτέτσι· γιόμου-
θι τοῦ κουμάθ' κουκοῦθίνις.

κουβάξ' τοῦ, στέλεχος τοῦ κα-
λαμποκιοῦ.

κοῦνια ἢ, κούνια· κούνια ποῦ δὶ
κούναγι! Πᾶμι νὰ κ'νιστοῦμι.

κουνοῦστίζουμι, συναναστρέ-
φομαι· μὶ ποῖον κουνοῦστίζιθι;

κουδράτου τοῦ, συμφωνητικὸ,
συμβόλαιον· νὰ κάμουμι ἕνα κουδ-
ράτου γιὰ τὸν χοροῦθ'.

κουπάνα ἢ, σκάφη.

κουπούξ' τοῦ, κοπρόσκυλο· κον-
πούξ' μὶ εἶθι.

κουπρα ἢ, κοπριά, ἀρχ. κοπρία·
μαῖθι τὶς κουπρές.

κούροβουλον τοῦ, κούτσουρο·
σὰ κούροβουλον γίγισ.

κουρίνα ἢ, φλοῦδα ψωμοῦ· μὶ
ἀρέξ' ἢ κουρίνα.

κουροκουλούξ' τοῦ, σκιάχτρο.
βάλι, βοῆ Νάσιον, λίγα κουρο-
κουλούκια νὰ σκιάζουθι καλα-
κοῦθις.

κούρτσα, ἔβαλα, τοποθέτησα.

κουσιάζου, τρέχω· κουσιάζ'τι

σὰ χούλαβις οὔρηθις.

κούτλους οὐ, κότυλος, μέτρο
γιὰ τὰ σιτηρά. Χωροῦσε 16
κιλά σιτάρι.

κούτοῦξ' τοῦ, κούτσουρο· τουρκ.
küçük· κόψι τοῦ κρέας στοῦ κον-
τούξ'. Ἴτς δὲ σὶ κόβ', κουτούξ'
εἶθι.

κούτσάξ' τοῦ, ἄγγιστρο σαμα-
ριοῦ.

κούξ' ἢ, γωνία, ἀρχ. κόγχη.

κούρεχτος, ἐπιθ., τραγανός· ἔφα-
γα κούρεχτα κινάδα.

κούρινα ἢ, κουτί· ἢ κούρινα δὲν ἔξ'
ζάχαρ'.

κούρος τοῦ, κρόσσι.

κούροτος οὐ, ἀρχ. κρότος· ἀκού-
σκι ἕνας τραγανός κούροτος.

κουραδίξ', κάνει κρού· ἀρχιθὶ
νὰ κρουαδίξ' οὐ κρούς.

κουρά ἢ, κουνιάδα τῆς νύφης.

κουράλινα ἢ, κουφή· κουράλινα
γίγα μ' αὐτὸ τοῦ σέι ποῦ παιῖς.

Λ

Λάγαζα-χαβαθί, λαγκαδιανὸ
χορευτικὸ τραγοῦδι.

λάγαμα τοῦ, ἐξάρθρωμα· τοῦ κουρ-
τσούθι μ' πουδουκλώθ'κι κὶ λά-
γαξὶ τῆ μέθῃ τ'ς. Κόσια κὶ
πάρει ἕνα ἀγὸ νὰ δ' πιρατί-
ξουμι, γιὰ νὰ δυοῦμι ποῦ εἶθι
τοῦ λάγαμα.

λαλαγίτα ἢ, εἶδος τηγανίτας,
ἀπὸ τὸ ἀρχ. λαλάγγη· θὰ κά-
μου λαλαγίτις, τσ' ἀλυνήσ'κα.

λάλας οὐ, θεῖος ἀπὸ τὸν πατέρα.

λαλίβ' τοῦ, τσόκαρο· δῶθι μ' τὰ
λαλίβια νὰ πάον στ' γειτόν'σσα.

λάμια ἢ, ἀρχ. λάμια.

λαβουδὴ ἢ, εἶδος ἄγριου χόρτου,
εἰδικὸ γιὰ τροφή τῶν ἀρνιῶν
πήγνι νὰ κόψῃς λίγισ λαβουδές
γιὰ τ' ἀρουόδια.

λάπατον τοῦ, λάπατο· ἔει ποὺ
εἶδι, ἀκόμα στὰ λάπατα κατρῶς.
λαπκάνιζον, τρώγω λαίμαργα·
τὰ ἀρουόδια, τὰ σαυμαδοῦδια
τὰ λαπκάνιξις.

λάτκα ἢ, πιθάρι γιὰ βούτυρο καὶ
τουρσί· φέρι τ' λάτκα ν' ἀλατί-
σουμι τ'ς πιπεριές.

λατκούδα ἢ, μικρὸ πιθαράκι γιὰ
γλυκό.

λαχανιάζον, κοντανασαίνο, ἀσθμαί-
νω· γιὰ ὄγιες, τοὺν λαχάνιασι.

λαχταρῶ, λαχταρῶ· λαχταρῶ
νὰ φάον φασούλια μὲ δῖβρασμο.

λέον, λέγω, ἀρχ. λέγω.

λέρα ἢ, ἀκαθαρσία.

λέκν' τοῦ, λεκάνη.

λημόρ' τοῦ, μνημοῦρι· δὲ σὶ κά-
μον τοῦ λημόρ.

λιλίτσ' τοῦ, κομμᾶτι γυαλί· μὴ
βατήης τὰ λιλίτσια.

λιξουράδα ἢ, λιχουδιά· χτά-
ζον πάλι λιξουράδις σὶ ἔστειλι
ἀνιφάσ'.

λιξούρ'ς οὐ, λαίμαργος· τί πον-
λὸ λιξούρ'ς ποὺ εἶδι;

λιούβα ἢ, πῆλινο βαθὺ πιάτο.

Πιριποῦ δροσουόλια μου

παρακάλ'τι τοῦ Θιὸ

γιὰ νὰ δώσῃ μιὰ βροχή

μιὰ βροχή βασιλικιά

δῶ στὰ στάρια, στὰ κριθάρια

στὰ λιανὰ τὰ παρασπόρια.

Βάρις-βάρις τοῦ νιρὸ

λιούβις-λιούβις τοῦ κρασὶ

κάθι στάχν κὶ κιλὸ

κάθι κούρβον κὶ μιτρό.

λιστι τοῦ, εἶδος ψαριοῦ.

λιφτόκαρον τοῦ, φουντούκι.

λιφτουκαρὸν ἢ, φουντούκι.

λιχνιστήρ' τοῦ, δικράνι μὲ τέσ-
σερα-πέντε «χαχάλιο», δάχτυλα·
Μὲ τὸ λιχνιστήρι γυρίζουν στὸν
ἀλωνισμό τὸ τριμμένο ἄχυρο.

λιχνός οὐ, ἀδύνατος, λεπτοκα-
μωμένος.

λιχούδ' τοῦ, μωρὸ· νύφη μ' ἔκαμι
λιχούδ'.

λουγγούρ'ς οὐ, τεμπέλης· δγέ τονν,
μουρῆ, τοῦ λουγγούρ' πῶς κά-
θιτι;

λουγιουρνάον, ὄλο γυρίζω.

λουκάδα ἢ, μαγειρεῖο· πῆγαμι
σ' δ' λουκάδα.

λουλάζ' τοῦ, χρώμα.

λουβουρρίζον, τρώγω πᾶμι σ'
τ'ς Σαλονίτζ' νὰ λουβουρρίζουμι
λίγον.

λούρδα ἢ, μυζήθρα.

λουρνά, μαλακά· τί θρὲ θύκα
ἔφαῖς κὶ λουρνὰ τὰ βγάεις;

λούσκα, ψαροφάγος· αὐτὸ σὰ λού-
σκα μὲ φαίνιτι.

λούτα, μούσκεμα· λούτα ἔγινι.

λुकαντζούρ'ς οὐ, αὐτὸς ποὺ
ἔχει γλυκιά γεύση· τί λουκαν-
τζούρ'ς ποῦ εἶδι;

M

μαγράνα, τίποτα· ξανὰ κὶ γῶ
δὲ σὶ στείλων μαγράνις.

μάδα ἢ, στρογγυλὴ πλάκα ποὺ
παίζουν τὰ παιδιὰ.

μαζώχρον, μαζεύω· τί μουρῆ
μαζώχκητι οὐλῖς ἰδῶ μέσα, γά-
μον δὲ κάμιτι;

μάϊτάπ' τοῦ, κοροϊδία· ξιστόη-
 σις τί μαϊτάπια σὶ ἐπιξί;
 μαϊταπτοσῆς οὐ, ἐκεῖνος ποῦ
 κοροϊδεύει· Βαλτζιανοὶ εἶνι τέ-
 τοιοι μαϊταπτοσῆδισ.
 μακάρ', εἶθε.
 μακάτ' τοῦ, στρωσίδι· τουρκ.
 makat.
 μακρά, ἐπίρρ., μακρέα· μακρὰ πάει
 τὸν σκ'νὶ (παροιμία).
 μαλάκ' τοῦ, ἀρσενικὸ βουβαλάκι·
 σὰ μαλάκ', βορὲ πιδί, μ' ἀλείφκεις!
 μαλάτσκα ἡ, θηλυκὸ βουβαλάκι.
 μάλε ἡ, μάνα.
 μάνι-μάνι, ἐπίρρ., γρήγορα· φέρο-
 τον μάνι-μάνι.
 μάδαλους οὐ, ἀρχ. μάνδαλος,
 ξύλο μὲ ἐγκοπή γιὰ νὰ κλείνη
 ἀπὸ μέσα, ἢ πόρτα· ξιμαδάλουσι
 τῆ βόρτα.
 μαδάρα ἡ, ἄνω-κάτω· τὰ ἔκαμς
 μαδάρα.
 μαδαράκ'ς οὐ, κακοντυμένος·
 μαδαράκ'ς εἶδι.
 μαξοὺλ' τοῦ, ἐσοδεῖα· τουρκ. mah-
 sul· τ' ἀβέλ' ἔχ' καλὸ μαξοὺλ'
 φέτους.
 μάξους, ἐπίρρ., ἐπίτηδες· μάξους
 σὶ εἶπα ἔτσ'·
 μαράξ' τοῦ, στενοχώρια· τουρκ.
 maraz· τὸν τρώει τὸν μαράξ'.
 μαραζιάρ'ς οὐ, μαραζωμένος.
 μασάλ' τοῦ, παραμῦθι· τουρκ. ma-
 sal· τί μασάλια εἶνι αὐτὰ ποῦ
 μὶ λές;
 μαστραβάς οὐ, δοχεῖο νεροῦ.
 βάλι λίγον νερὸ στοῦ μαστραβά
 νὰ πρῶν.
 μάτ' τοῦ, 1) μάτι· μὶ πόνισι τοῦ
 μάτ'· 2) βασκανία· ἔσκασι ποῦ

μάτ'.
 ματάν' τοῦ, ξυνόγαλο.
 ματιάζου, βασκαίνω· οἶλον μα-
 τιάζιτι τοῦ λιχοῦδι μ'.
 ματόκλαδου τοῦ, βλέφαρο, ἀρχ.
 βλεφαρίς.
 ματσάλου ἡ, σκούπα τυλιγμένη
 μὲ προβιά γιὰ τὸ ἄσπρισμα.
 ματσιαρόκοβους οὐ, γάτος.
 ματσούδ' τοῦ, γατάκι· τί μουρῆ,
 δὲ σ'κόθ'κεις χαροῆ, τὰ ματσού-
 δια σ' σὶ βύζιναν;
 ματσούκ' τοῦ, παλούκι.
 μαχμουρλῆς οὐ, κατσούφης,
 κακοκέφαλος· μαχμουρλῆς μὶ
 φαίνισι.
 μετελίξ' τοῦ, πεντάρα, πεντά-
 λεπτο.
 μέτσκα ἡ, ἀρκούδα· νὰ σὶ πατήσ'
 ἡ μέτσκα νὰ ξιλαφρώης.
 μηνίγγ' τοῦ, μηλίγγι.
 μιιάζου, ὁμοιάζω· μίαις πονλὸ
 μὶ τ' μάνα σ'.
 μί, μίτ, πρόθ., μέ· μὶ τοῦ Πασκάλ'
 ἦρθα· κὶ μίτ αὐτὸν θὰ φύον.
 μιρούσ' τοῦ, μεροκάματο· δὲ
 χτάζ' νὰ δ' βάλ' πονθενὰ νὰ δ'-
 λές' γιὰ νὰ βγάλ' κανένα μιρούσ';
 μιθοκκλιάρ'ς οὐ, μεθυσμένος·
 οὐ μιονκκλιάρ'ς τ' μύτη τ' δὲ
 χτάξ'.
 μιλιόν' τοῦ, ἑκατομμύριο· ἰταλ.
 milione.
 μισάλα ἡ, τραπεζομάντηλο.
 μισάλ' τοῦ, ἀτομικὴ πετσέτα φα-
 γητοῦ.
 μισαλούδα ἡ, πονηρός· ἄ, τί
 μισαλούδα εἶδι;
 μισίρ τοῦ, καλαμπόκι· φέτους
 τοῦ μισίρ' μας τράνιφι.

μιθίρκα ἢ, κοῦρκος· *δγιέ τονν*
σὰ μιθίρκα φουσκών'.

μιθίτ'ς οὐ, μεσίτης.

μλίνα ἢ, τυρόπιτα· ἔκαμα μιὰ
μλίνα σήμιρα!

μ'νὶ τοῦ, γυναικεῖο αἰδοῖο· *τῆς*
μάνας σ' τοῦ μ'νί.

μόλαβουζ, ἐπίθ., ἤσυχος, ἀτά-
ραχος.

μουζαβίρ'ς οὐ, σπιούνος.

μουζαβίρον ἢ, σπιούνα· *πονλὸ*
μουζαβίρον εἶνι.

μουκαέτ'ς, ἀπρόθυμος, ἀδιάφο-
ρος.

μουκαϊτιά ἢ, ἀδιαφορία· *ἴτς*
μουκαϊτιά δὲν ἔ'εις.

μουλόχα ἢ, μολόχα, ἀρχ. μολόχη.

μουλύφ' τοῦ, μαῦρο μολύβι.

μουλφίζου, ἀπρίζω· *γιατ'*
Πασκαλιά δὰ μουλφίσου τοῦ
σπίτ'.

μουλώνον, σιωπῶ, ἀρχ. μυλλῶ
ἢ μυλλαίνω μουλοννι, μουρῆ,
πλιά!

μουρμουλίζου, τρομάζω· *μουρ-*
μουλίξ' τοῦ λιχούδ' νὰ κομ'θῆ.

μουρδάρ'ς οὐ, ρυπαρός.

μουρδαρεύον, λερώνω.

μουσάδρα ἢ, ντουλάπα· *γιατ'*
στρώματα.

μουσαφιρ' - οὐδάς οὐ, δωμά-
τιο ὑποδοχῆς· *στρωῶσι τοῦ μου-*
σαφιρ' οὐδά.

μούτζα-μουτζατάρκα, τὸ
παιγνίδι, τὸ «κρυφτό».

μούτλακ, ἐπίρρ., σίγουρα, δίχως
ἄλλο· μούτλακ θὰ γίν' δ'λειά σ'.

μούτθινου τοῦ, μικρὸ παιδί·
πάρ', μουρῆ, τοῦ μούτθινου
νὰ κάμον καμιὰ δ'λούδα.

μούτθκα ἢ, μούρη· *μιὰ μούτσα*
ποῦ ἔκαμς!

μουχαβέτ' τοῦ, κουβέντα· ἔκα-
μαμι μουχαβέτ.

βάδατι τοῦ, μεσότοιχος ἀπὸ ξύ-
λινες πῆχεις· τουρκ. bagdati·
βούλουσ' δρόπα 'ποῦ τοῦ βα-
δατί.

βαϊράκ' τοῦ, σημαία· *τουρκ. bay-*
rak.

βακλάς οὐ, κουκί.

βαλδούρ' τοῦ, μηρός· *τί δὰ δ'*
ἀφίκον τ' θυγατέρα μ' νὰ δείχν'
τὰ βαλδούρια τ'ς στοῦ κόσμου;

βαλδίξα ἢ, κουνιάδα τοῦ γαμ-
προῦ.

βαβάκ' τοῦ, βαμβάκι.

βαβαλίζου, μιλῶ· *τί βαβαλίεις;*

βάβαλον τοῦ, σκουπίδι· *φύσηξι*
ἀέρας κὶ σήκονσι ἀναμουζάλ' κὶ
σ'έφκι στοῦ μάρ' τοῦ βάβαλον.

βαβόγρου ἢ, παλιόγρια.

βάβον ἢ, γριά· *σλαβ. babo.*

βαξίς' τοῦ, φιλοδώρημα· *τουρκ.*
bahşis.

βάπλιακους οὐ, τὸ πουλι ὁ ψα-
ροφαγᾶς· *δγιέ τονν τοῦ βά-*
βλιακον!

βάρα ἢ, γούρνα με νερό· *σλαβ.*
bara.

βαρδαβίτσα ἢ, μικρὰ κερατοει-
δῆ ἐξογκώματα τοῦ δέρματος
ποῦ βγαίνουν στὰ χέρια.

βάριμ, ἐπίρρ., τουλάχιστο· *τουρκ.*
bari· νὰ μὶ τύχινι τοῦ λαχείου
μ' βάριμ!

βαροῦδα ἢ, μικρὴ γούρνα με
νερό· *φύει ἀπ' τῆ βαροῦδα.*

βαρδάκ' τοῦ, στάμνα· *τουρκ.*
barbak· φέρι μ' τοῦ βαρδάκ'

- νὰ *πυγῶ νιρό*.
βαρδακούδα ἢ, μικρὴ στάμνα.
βάστρα ἢ, μελίγκρα· τὸν *ἐπιαῖ*
βάστρα τοῦ *πουστάν*.
βαδάλλ'κους, ἐπιθ., ὠμός, δυσκί-
 νητος· *βαδάλλον* *πράμα εἶνι*.
βατζιάς οὐ, τὸ μέρος τῆς κα-
 πνοδόχου ποῦ προεξέχει τῆς
 στέγης· *βούλουσαν* *τρύπες* ποῦ
 τὸν *βατζιά*.
βάτσις οὐ, ἀδελφός.
βαχίρ' τοῦ, τὸ μέρος τῆς καπνο-
 δόχου ποῦ εἶναι μέσα στὸ σπίτι·
πήρι φοντιά τοῦ *βαχίρ'*.
βέλιο, λένε τὸ ἄσπρο βόδι.
βέλικιμ, ἐλπίζω· *βέλικιμ* θὰ γίν'
 αὐτὸ ποῦ θέλου.
βεβεβρέξ' τοῦ, εἶδος παντα-
 λιοῦθ.
βιρδές οὐ, κουρτινα· *τουρκ. perde*
καπνίσ'καν *βιρδέδης*.
βιξιρῶ, ἀποκάμνω, βαρύνομαι
τουρκ. bezmek.
βίκας οὐ, ταῦρος· τὸν *βίκα* τοὺν
σφάλ'σα στοῦ *τονκάτ'*.
βιλιτζιξ' τοῦ, βραχιόλι· *τουρκ.*
bilezik· *πουλὸν κ'δούν'ζαν* τὰ *βι-*
λιτζικια τ'ς.
βιλβίδ' τοῦ, στραγάλι.
βιβέρκα ἢ, σπόρος χαρουπιοῦ.
βινὰς οὐ, σπίτι· *χέρ'* δὲν *ἔβαλι*
κὶ ξέγειρι οὐ *βινὰς*.
βιδέλλ' τοῦ, φόρος.
βιδσκα ἢ, γουρούνα· *κουτζιά μ'*
βιδσκα μὴ *γίγεις*.
βιτιζόν, τελειώνω· *βίτσι* τοῦ
φουμί.
βλαστρώνον, ξαπλώνω· *ἄδγιέ*
τονν, *βλαστρώθ'κι* ἀπὸν *κάτ'*
ἀπὸν τὸν *νίσκιον* σὰ *βέης*.
βόϊ τοῦ, ἀνάστημα· *τουρκ. boy*.
βόϊ ποῦ *ἔριξι!*
βόλλ'κους, ἐπιθ., ἄφθονος, εὐρύ-
 χωρος· *ἔχουμι* *βόλλον* *κρασί*.
βόρα ἢ, θύελλα, κακὸ τοῦ πέρασε.
βόρτζ' τοῦ, χρέος· *τουρκ. borç*
τοῦν *πλήρουσα* τοῦ *βόρτζ'*.
βόσκους, ἐπιθ., χαλαρός· *βόσκα*
βῆρα τ' *δ'λειά*.
βόχα ἢ, κακοσμία.
βουγιατίζον, χρωματίζω· *βου-*
γιάτσα τοῦν *οὐδά*.
βουγιονδροούξ' τοῦ, ζυγὸς τοῦ
 ἄλετριοῦ.
βούκουμα τοῦ, μπουκιά· *ἔφαγα*
τραχανὰ μὴ *βουκώματα*.
βούβαρους οὐ, εἶδος κανθάρου,
 ἄρχ. βομβυλιός· *τοῦ* *καφάλι* μ'
βουβαροὶ *γύμουσι* ἀπὸν τ'ς
φουτῆς *κὶ* τ'ς *τῆριδης*.
βουβές οὐ, ρεπούμπλικα· *σὰ* *Φρό-*
γους *μὴ* *εἶθι* *μὴ* τοῦ *βουβές* σ'.
βουβούξ' τοῦ, μπουμπούκι, ἄρχ.
 κάλυξ.
βουβουλαδίζον, παρατρόγω·
μὴ *φίληψαν* *κὶ* *βουβουλαδίσκα*.
βουβούφκα ἢ, τὸ ψημένο σπυρὶ
 τοῦ *καλαμποκιοῦ*· *πῶς* τὰ *σκάν'*
τὰ *λόια* τ' *σάν* τ' *βουβούφκα!*
βουδραξ' τοῦ, ἀγριοχορτο ἀγ-
 καθωτὸ· *πάρι* *κεῖνα* τὰ *ξηρὰ* τὰ
βουτράκια.
βουρανι τοῦ, διάφορα χόρτα
 ψιλοκομμένα καὶ βρασμένα πολὺ
 νὰ γίνουιν *χυλός*. *Σερβίρονται*
περιχυμένα μὲ ὠμὸ ἢ *καμένο*
λάδι.
βουρι τοῦ, σωλήνας θερμάστρας·
τουρκ. bogu.
βουρσοξ' τοῦ, παλιόπαιδο· *μάλι*

πλιά τί *βουρσούκια* εἶναι αὐτά!
βουσκαίνο, χαλαρώνω.
βούτ' τού, μερί: τουρκ. but.
βουχαθί τού, κόκκινο φουστάνι.
βουχτανιά ἢ, γροθιά: *δώστον*
 κι ἀπὸ μ'ένα καθόσις *βουχτα-*
νιές.
βράτ'μους οὐ, στενὸς φίλος:
 βουλγ. bratim.
βρέ, μόρ. κλητικό.
βρουστάρ' τού, τὸ μπροστινὸ
 μέρος τοῦ σαμαριού.

N

ναλέτκος, ἐπίθ., κακός: *ἄ, βρέ*,
ναλέτκον πιτ'νάε'.
νάμ τού, κατόρθωμα: δὰ θὶ πῶ ἔνα
νάμ πὸν ἔκαμι *Λιένκον*.
νειρεούμι, ὄνειρεύομαι: *ῆές*
νειρεόκα πὸν θὶ φ'λοῦσα.
νήλιους οὐ, ἥλιος: *χάθ'κι* *νήλιους*,
νόχτουσι.
νήσκιους οὐ, ἥσκιος: *νήσκιουσι*
σ'ν ἀλλοῦδα.
νήσκιουμα τού, φάντασμα: δὲ
χτάζ' τὰ *μουῦρα* τ' πὸν *γίγι*
σὰ *νήσκιουμα*;
νησκόζ, ἐπίθ., νηστικός: *νησκόζ*
εἶμι *θήμιρα*.
νιβαίνον, ἀνεβαίνω.
νιγάζον, σκαλιζώ, ἀνακατώνω:
νιέγαζι τ' *φουτιὰ* στοῦ *οὐτζιάκι*
σ' κὶ *βάμι* τοῦ *τζισβὲ* *νὰ* *πιούμι*
κανένα *καφούδ'*.
νικατόνον, ἀνακατώνω: τί *νι-*
κατόν'ς;
νισιάν τού, στόχος: *πᾶμι* *νὰ* *οί-*
ξομι στοῦ *νισιάν*.
νισιαδῶ, σκοπεύω: *καλὰ* *νισιάν-*
τσι.

νιφαλός οὐ, 1) ἀφαλός, ἀρχ.
 ὄμφαλος: *νιφαλός* τ' *πουνεῖ*. 2)
 γλυκὸ νηστίσιμο. Φύλλα τυλι-
 γμένα καὶ στρωμένα στοῦ *ταψί* *κυ-*
κλικά μὲ ἄρκετὸ *σιρόπι* καὶ *λάδι*.
νοικοκροοί οἱ, νοικοκυραῖοι:
νοικοκροοὶ ἀνθρώπ' *ἱμεῖς*.
νοουρά ἢ, οὐρά.
νοουρλός, ἐπίθ., νερούλος: *νοου-*
λός γίγι *τραχανάς*.
νύπρους οὐ, ὕπνος: *νύπρους* *μὶ*
λείπ'.
νυστέρο' τού, νυστέρι, ἀρχ. *νυ-*
στέριον: *δῶσι* *μὶ* *τοῦ* *νυστέρο'*
νὰ *κόφουμι* *τοῦ* *βέτ'νον*.
δαγιαδῶ, στηρίζομαι: τουρκ. da-
 yandim.
δαηλίξ' τού, νταηλίκι, παλικά-
 ριά: τουρκ. dayilik.
δαής οὐ, παλικάρας: τουρκ. dayi.
δάϊμα, ἐξάντληση: *ἔπαθα* *δάϊμα*.
δάλ' τού, κλαδί: *κόφι* *κεῖνα* *τὰ*
δάλια.
δαλαβέρο' τού, *δοσοληψία*: ἰταλ.
 dareavere: *πολλά* *δαλαβέρια*
ἔεις.
δάμκα ἢ, λεκές, κηλίδα: *τοῦ* *πou-*
κάμ'σου *σ' οἴλον* *δάμκις* *εἶναι*.
δαβλάς οὐ, συγκοπὴ: τουρκ. dam-
 la: *τοὺν* *ἤρθι* *δαβλάς*.
dadanas οὐ, ρεζίλι: *dadana* *γί-*
γα *σὰ* *δομιγλαβα*.
δάδη ἢ, ἀδελφή.
δαορίζον, δωρίζω: *πολλά* *δάρισι*
ἢ *νόφ'*.
δαουραδῶ, δυναμώνω: *δαουράντ'σι*
τοῦ *δαμάλ'*.
δαψάνα ἢ, *δαμιτζάνα*.
δίνσκιον, ἀνεπτυγμένο, ζωηρό.
διρέξ' τού, *δοκάρν* *ἄ*, *διγιέ* *τουγ'*

ἀκέρειον διρέξ' μὴ ἔγινι.
διρλικιόνον, τρώω· *διρλικουσίς*;
διρμόν' τού, μεγάλο κόσκινο.
διρμουρνίζον, κοσκινίζω μὲ τὸ
 διρμάνι.
δλγγαδιάζον, ἰσιώνω· *νά δλω-*
γαδιάκς λίγον τὸν *κουρμί σ'*.
δουμάν' τού, καπνός· τουρκ. du-
 man.
δουμανιαάζον, βάζω φωτιά·
δός' τον δουμάν'.
δουβέξ' τού, ξύλινο γουδί.
δουνανμάς, ἐπίρρ., ἄνω-κάτω·
μάνα μου, τί σπít' *δουναμάς*
εἶνι αὐτό;
δουδουολές, μούσκεμα· *δουδου-*
λές ἔγινα.
δουορβάς οὐ, μικρὸς σάκος· τουρκ.
 torba.
δουορβάνα ἦ, ξύλινο κυλινδρικό
 δοχεῖο, πού χτυποῦν τὸ γάλα·
ἔλα νὰ σὶ δώσον ματάν' σήμιρα
δουορβάν'σα.
δουορή, λένε τὸ ἄλογο μὲ τὸ χτυ-
 πητὸ κόκκινο χρῶμα.
δουοσέξ' τού, στρωῦμα· *ρίξι* τοῦ
δουοσέξ' *νά πλαγιαίου*.
δουοσμάν' οὐ, ἐχθρός· *μουορή,*
Ρίνκον *δουοσμάνον* *τί κασμέρια*
εἶνι αὐτὰ πὸν κάμνεις;
δραβάλα τά, φασαρίες· ἰταλ. tra-
 vaglio.
νρχτερεύον, ἀγρυπνῶ· *πόφι* θά
νωχτερέψουμι.

Ξ

ξέχουορα, ἐπίρρ., χωριστά· *ξέχου-*
ορα κάθονάι.
ξιθ'μαίονον, ἀνακουφίζομαι· τού
τάπα κὶ *ξιθύματα*.

ξικόπ'κα, λύθηκα· *ξικόπ'καν* οὐ-
 λοι *νά γιλοῦν*.
ξιπαϊάζον, κρυώνω πολὺ· *ξιπαϊ-*
σα *πὸν τοῦ κρούου*.
ξιπάτουμα τού, τελεία κατα-
 στροφή.
ξιπατουμός οὐ, τελεία κατα-
 στροφή.
ξιπουπρίσκα, ξεπρίστηκα· *ξι-*
πουπρίσκι βούζα τ'.
ξιρατιξ' τού, ἐμετός· *εἶλα* *ξιρα-*
τιξ' σήμιρα.
ξιστό'ησα, *δίπ* *ξιστό'ησα*.
ξιφτίζον, μαδῶ· *ξέφτ'σὶ ἦ σκουρ-*
τέλλα.
ξλίξ' τού, τὸ ξύλο πὸν ἀνοίγουν
 τὰ φύλλα γιὰ τὶς πίτες· *δέσι* τοῦ
χαλβᾶ *στοῦ ξλίξ'* *νά κάμουμι*
χλάτσκα.
ξόγουμα τού, ἐξόγκωμα.
ξόδια, δὰ *χουρέψ'ς* *κὶ τὰ μάτια σ'*
κὶ τὰ ξόδια σ' (παροιμ. φράσις).
ξόδιασμα τού, ξόδεμα.
ξυστρι τού, ἐργαλεῖο πὸν ζυ-
 νουν τὰ ζῶα.

Ο

ὄλνοι, ἐπίθ. καὶ ἀντων., ἀρχ. ὄλος.
ὄμνιους ἐπίθ., ἀρχ. ὄμοιος.
ὄρνια ἦ, κόττα, ἀρχ. ὄρνις· *ᾶ,*
κουσιάξ'τι *τόρα* *σὰ χούλαβις*
οἰρνίθις.
ὄσνοι, ἀντων., ἀρχ. ὄσος.
Ὀύβρια ἦ, Ἑβραία· *σάν* *Ὀύβρια*
φονιάξ'.
Ὀύβριος οὐ, Ἑβραῖος.
ὀμίλω, ὀμιλῶ, ἀρχ. ὀμιλία· *τί,*
ἠρέ, *σᾶς* *πειράξι* *σᾶς* *πὸν οἰμίλ-*
σα;
οῦβα, ἐπίρρ., κρίμα· *οῦβα,* *τί ἔπαθι*

Λιένκου;

- ὄβιοῦ τοῦ, πύο· ἀρχ. ἔμπυος.
 οὐμίτιζοῦ, περιμένω· ἀποὺ σένα,
 ἡρὲ καλό μ', δὲν οὔμιτζα νὰ
 κουρκοτιάσ' κι τοῦ δ'κό σ'.
- οὐδάς οὐ, δωμάτιο· τουρκ. oda·
 κούρτσα τὰ κάδρα στοὺν οὐδά.
 οὐδούδ' τοῦ, μικρὸ δωμάτιο.
 οὐρθά-κουφτά, ἐπίρρ., καθαρά·
 ξηγήθ'κα οὐρθά-κουφτά.
- οὐριξάτοῦς οὐ, αὐτὸς ποὺ ἔχει
 ὄρεξη· οὐριξάτοῦς μι εἶδι 'πόψι.
 οὐρμάν' τοῦ, δάσος· τουρκ. orman.
 οὐρούκονοις, ἐπίθ. δυνατός· σκα-
 λώνουδι ἕνας μι τοὺν ἄλλων σὰν
 οὐρούμα πιτ'νάγια.
- οὐρσοῦης οὐ, γουρσοῦζης, ἄτυ-
 χος, κακός· τουρκ. uğur-suz·
 ξέρ'ς ἀμὰ τί οὐρσοῦης ἀνθρου-
 πονο εἶνι;
- οὐρσοῦσ'κα τά, γουρσοῦζικα·
 κείνα τὰ οὐρσοῦσ'κα τὰ οὐρ-
 νίθια σ' πλάνταξαν 'ποὺ τοῦ
 προῦτ'ησκά.
- οὐρταλίξ' τοῦ, συνεταιρικό·
 τοῦ χουράφ' τοῦ ἔχουμι οὐρτα-
 λίξ'.
- οὐρτόνουμι, ντύνομαι· οὐρτόθ'-
 κι νὰ πάη στή χαρά.
- οὐστὰς οὐ, χτίστης· πάρι, ἡρὲ
 καλό πιδί, αὐτὸ τοῦ μισάλ' κι
 δώστον στοὺν οὐστία.
- οὐτζιάξ' τοῦ, ἐστία· τουρκ. ocak·
 ρίξι ξύλα στοὺν οὐτζιάξ'.
- οὐχτρος οὐ, ἐχθρός· ἀρχ. ἐχθρός.
 ὄψ'μα, ἐπίρρ., ἀργά· ὄψ'μα ἔβαλα
 τὰ βοστανία.
- ὄψ'μοῦς, ἐπίθ., ἀργά· ὄψ'μον τοῦ
 ἔχου τοῦ μισίρ.

Π

- πααίνοῦ, πηγαίνω· τί πααίν'ς
 πέρα-δῶθι;
- παζάρ' τοῦ, ἀγορά· τουρκ. pazar·
 τὴν Τρίτ' ἔχουμι τοῦ παζάρ'.
- παζαρεῦοῦ, συμφωνῶ· τοῦ πα-
 ζάριφα τ' ἄλλογον.
- παιτσιὰ ἢ, χούφτα.
- παλαβόνου, τρελλαίνω, ἀπογοη-
 τεῦω· τοὺν παλάβονοις.
- παλαίξοῦ, ψάχνω· τόση ὥρα πα-
 λαίξ' θηγατέρα σ'.
- παλαξ' τοῦ, χηνόπουλο.
- παλάντζα ἢ, ζυγαριά· βενετ. ba-
 lanza.
- παληγοῦριά ἢ, παρηγοριά.
- παληγοῦρῶ, παρηγορῶ· μι ἦρθαν
 τόσα βάσανα κι ποιὸς μι πα-
 ληγόρ'σι;
- παλοῦξ' τοῦ, παλούκι· ἕκατ'δὲς
 ἡροστὰ μ' σὰ παλοῦξ'.
- παναῦρ' τοῦ, πανηγύρι, ἀρχ. πα-
 νήγυρις· κι σὺ μωρὴ Λιένκου
 στοὺν παναῦρ';
- πάννα ἢ, 1) κομμάτι ὕφασμα ποὺ
 καθαρίζουν τὸ φοῦρνο· 2) σπάρ-
 γανο.
- παντεχαίνοῦ, περιμένω· σὶ παν-
 τύχια κι δὲν ἤρτις.
- παπάξια τὰ, τράπουλα· δὲ χόρ-
 τασαν πλιά νὰ παίξ'ν παπάξια
 οἰλ' δὴ μέρα.
- παπαδόβλα ἢ, χαμόμηλο.
- παπάτκα τὰ, παπούτσια κλειστὰ
 μπροστά.
- παπλιάκ'ς οὐ, γέρος.
- παραμαλιάδα ἢ, ὑπερκούραση·
 παραμάλιασα οἰλ' δὴ μέρα.
- παραπαρήσιοῦς, ἐπίθ., περιτ-

τός· παραπανήσιους εἶμι.
 πα ρ α π ὀ ρ τ' τοῦ, μικρὴ πόρτα·
 ἄβκι 'πὸν τὸν παραπότη'.
 πα ρ α σ τ α ἴ ν ο υ, παριστάνω· πῶς
 νὰ στοῦ βαραστήσον;
 πα ρ α ν τ ἴ δ α ἢ, κρόταφος· ἴ, μου-
 ρή πῶς τοῦ χτύπ'σι σ' βαραντί-
 δα τοῦ τέκνον!
 πα ρ ἄ φ ο υ ρ ο υ ς, ἐπιθ., παράφο-
 ρος, εὐερέθιστος.
 πα ρ μ ἄ κ' τοῦ, κάγκελο· μὴν ἄ-
 κωνδῆς στὰ παραμάκια· θὰ πέ'ης.
 π ἄ ρ σ' μ ο υ τοῦ, ἔσοδο· δὲ χουρ-
 ταίν'ς 'πὸν πάρσ' μου.
 πα ρ τ ἄ λ' τοῦ, κουρέλι· τουρκ. par-
 tal· ἔ, ἠρέ, πιδί μ', τὰ παρτάλια-
 ῆς τὰ ροῦχα σ'.
 πα ρ τ α λ ἰ ἄ ρ' οὔ, κουρελιάρης.
 πα σ ἄ λ' μ α τοῦ, ἐπάλειψη.
 πα σ ι α λ ο ὔ τ' κ α ἀ γ ἄ, πρόχειρο
 φαγητό. Σπάζουν αὐγά μέσα σὲ
 νερό πὸν βράζει. Τὰ περιχύ-
 νουν μὲ τσιγαρισμένο βούτυρο
 καὶ κόκκινο πιπέρι· σήμιρα ἔ-
 χουμι πασιαλούτ'κα ἀγῆ.
 πα σ π ἄ λ' ἢ, ἀρχ. πασπάλη.
 πα σ π α λ ἰ ζ ο υ, πασπαλίζω.
 π ἄ σ τ ρ α ἢ, καθαριότητα· μιγάλ'
 πάστρα ἔχ'.
 πα σ τ ρ ε ὑ ο υ, παστρεῦω, καθαρίζω.
 πα σ τ ρ ι κ ἄ, ἐπίρρ., καθαρά.
 πα σ τ ρ ι κ ὸ ς, ἐπιθ., καθαρός.
 πα τ' μ α σ ι ἄ ἢ, πατημασιά.
 πα τ ο ὔ ν α ἢ, πέλμα· τί τραῆς
 πατοῦνης ἔ'εις;
 πα τ σ ι α β ρ ο σ ὄ δ α ἢ, ξεσκονό-
 πανο· πάρι κὶ δὴν μιὰ πατσια-
 βροῦδα νὰ παστρέψουμι τ'ς οὐ-
 δάδεις.
 πα τ σ ι α λ ἰ κ ἰ α τ ἄ, τὸ κορδόνια

τοῦ σῶβρακου πὸν δένουν στὰ
 πόδια.
 πα τ ῶ ἰ τοῦ, κεφάλι· πὸν τ'ς τι-
 κνάει κὶ κατεβάξ' τοῦ πατῶ ἰ τ'ς
 τέτοια μονραφέτια;
 π ἔ ρ λ α ἢ, πουτάνα· ἄ, αὐτὴ τὴ
 πέρλα ποιὸς τὴ λουγαριάξ';
 π ἔ ρ' ῶ', ἐπίρρ., ἀρχ. πέρυστι.
 π ἔ τ' ν ο υ ς οὔ, πετεινός· πιᾶσι
 τοῦ βέτ'νου νὰ τοὺν σφάξουμι.
 Π ἔ φ τ' ἢ, ἀρχ. Πέμπτη.
 π ἔ φ τ ο υ, πέφτω, ἀρχ. πίπτω· νὰ
 χτάης νὰ μὴ πέφτ'ς.
 π ἰ δ ε ὑ ο υ, βασανίζω· πιδεύκα που-
 λὺν στὰ νιάτα μ'.
 π ἰ δ ἰ τοῦ, παιδί, ἀρχ. παιδίον· ἠου-
 ρεῖ νὰ ἀρρώχῃσι τοῦ πιδί.
 π ἰ δ ἰ μ ἄ ρ α ἢ, στενοχώρια· που-
 λὲς πιδιμάρις ἔ'εις.
 π ἰ ζ ο ὔ λ' τοῦ, πεζούλι, λιθόχτι-
 στο κάθισμα στὴν αὐλή.
 π ἰ κ α σ ἄ μ ἰ ν ο υ ς οὔ, ἐκεῖνος πὸν
 τὰ ξέρει ὄλα, ὁ πολύξερος.
 π ἰ λ ἰ σ τ ἔ ρ' τοῦ, περιστέρι.
 π ἰ λ ἰ ἰ ἄ ἢ, στάχτη· κώλους σ'
 δὲν πιὰν' πιπιλιά.
 π ἰ ρ ἄ τ' οὔ, ξύλινο δοκάρι πὸν
 περνάει ἀπὸ τὴ μιὰ παραστάδα
 στὴν ἄλλη, γιὰ νὰ ἀσφαλίξη
 ἀπὸ μέσα ἢ πόρτα· βάλι τοῦ δι-
 ράτ' στὴ βόρτα.
 π ἰ ρ β ἄ ξ' τοῦ, περβάξι, ἢ πλαῖνὴ
 σκαλιστὴ σανίδα τῆς ἀστρέχας·
 τουρκ. pervaz· ἔσπασι τοῦ πιρ-
 βάξ' ἀπ' τὴν ἀστριχιά.
 π ἰ ρ γ ἰ ὄ ν' τοῦ, πριόνι, ἀρχ. πρίων.
 π ἰ ρ ἰ δ ρ ο υ μ ο υ ς οὔ, περιδρομος,
 ἀρχ. περιδρομος· ἔφαῖς ἔνα βιρ-
 δρομον.
 π ἰ ρ κ ἰ τοῦ, εἶδος ψαριοῦ τῆς λί-

μνης Λαγκαδά.
 πιροούν' τού, πιρούι, ἀρχ. περόνη.
 πισμανεύον, μετανοιώνω· τουρκ.
 pişman + κατάλ. -εύω· δὲ πισμανεύον γι' αὐτὸ πὸν ἔκαμα.
 πιστιμάλ' τού, πιστιμάλι, πε-
 τσέτα προσώπου· φέρι τὸν πι-
 στιμάλ' νὰ σφουξτῶ.
 π'κάμ'σου τού, πουκάμισο.
 πλάβα ἢ, βάρκα λίμνης· ἀπὸ τὸ
 βουλγ. ρ. plavam (=πλέω).
 π'λάδα ἢ, πουλάδα, νεαρή κότα.
 πλαστο τού, καρβέλι ψωμί· τὰ
 ἔβγαλιν τὰ πλαστὰ ἔπὸν τὸν
 φούρον!
 πλιβριτόνμα τού, πλευρίτω-
 μα· πλιβριτόθ'κα δήμιρα.
 πλιβρίτ'ς οὐ, πλευρίτης, ἀρχ.
 πλευρίτις.
 πλιβριτόνον, κρυώνω.
 πλιβρό τού, πλευρό, ἀρχ. πλευ-
 ρόν· μὴ πόνισι τὸν πλιβρό.
 πλιθί τού, ἀρχ. πλινθιον.
 πλιμόν' τού, πλεμόνι, ἀρχ. πνεύ-
 μων.
 πλιξούδα ἢ, πλεξίδα.
 π'λοούδ' τού, πουλούδι, κοτόπου-
 λο· οὐ κονκαρτζιάς ἔφαῖ οἶλα
 τὰ π'λούδια μ'.
 πλοούζ' τού, ξύλινο ἄλετρι.
 πνιματ'κός οὐ, πνευματικός,
 ἀρχ. πνευματικός.
 πονδηρόν, τρικλοποδίζω· μὴ πό-
 δηρις.
 ποιός, ἀντων. ἐρωτημ., ἀρχ. ποῖος.
 πόμ'να, ἀπόμεινα· κόσια πόμ'νις.
 πόντζ' τού, πόντζι, ρακί βρασμέ-
 νο με ζάχαρι καὶ μαυροπίπερο
 γιὰ τὸ κρυολόγημα.
 πορδοὺς οὐ, πορδίη.

πόταπους -η -ου, ἀντων. ἐρωτ.,
 ποῖός τις· πόταπους εἶνι;
 πουγάλια ἐπίρρ., σιγά· πουγά-
 λια πιρπάτα.
 πουγιάτα ἢ, τὸ μέρος τῆς αὐ-
 λῆς ποὺ δένουν τὰ ζῶα τὸ κα-
 λοκαίρι· δέσι τὰ ζῶα σ' βο-
 γιάτα.
 πουδαρκὰ τὰ, οἱ πρόμοχοι τοῦ
 τσιακμᾶ.
 πουδονκλώνον, πεδικλώνω·
 πὼς πιρπατοῦσι πονδονκλώθ'κι
 κὶ ἔπισι.
 πουκλουπίσον, ἀναποδογυρίζω·
 γάλια δὰ πονκλονπίσ' ἢ πλάβα.
 πουμα ἢ, ζέστη· μιγάλ' πουμα
 ἔκαμι δήμιρα.
 πουξιμάδ' τού, παξιμάδι.
 πουπά ἢ, μικρὴ λειτουργιά ποὺ
 μοιράζουν τὰ Ψυχοσάββατα.
 πουπάρα ἢ, μικρὰ κομμάτια ψω-
 μοῦ μέσα σὲ ζωμὸ φαγητοῦ.
 πουρλίδ' τού, ἐξογκωμένο μάτι·
 ἀν ἔστον ἰκεῖ δὰ στὰ βγάλον
 τὰ πουρλίδια σ'.
 πουρλόζ' τού, μάτι· δὲ χτάεις τὰ
 πουρλόκια σ'.
 πουφκα ἢ, ψέμα· πουφκις μᾶς λέν.
 πουφνίζον, κλάνω· οὔφ, πού-
 φνιῆς.
 πουφνοὺς οὐ, κούφια πορδίη.
 πούφι, ἐπίρρ., ἀπόψε· ἔπφι δὰ ἔρ-
 τονν.
 πρασκανίζον, καταβρέχω· που-
 γάλια μὴ πρασκάνιῆς.
 πρέκνα ἢ, μελανὰ στίγματα.
 πρίγα ἢ, παγίδα ποὺ πιάνουν τὰ
 πουλιά.
 πριθνίξ' τού, ἀφούσκωτο ζυμάρι·
 κάτ' μοῦτρα εἶχι, σὰ πριθνίξ'.

π ρ ο υ β ο υ δ ῖ ζ ο υ, κατευοδώνω.
 π ρ ο ὕ ν α ἤ, βατόμυρο.
 π ρ ο υ ν ι ᾶ ἤ, βάτος.
 π ρ ο υ σ ἄ ν α μ α τοῦ, ξερὸ ξυλάκι,
 φρύγανο.
 π ρ ο υ σ κ ἔ φ α λ ο υ τοῦ, προσκέ-
 φάλο, ἄρχ. προσκεφάλαιον· βᾶ-
 λ ι σ τ ὸ ν π ι δ ο ὗ δ' π ρ ο υ σ κ ἔ φ α λ ο ν.
 π ρ ο υ σ φ ὶ λ' τοῦ, προσφῶλι, αὐ-
 γὸ πού μένει στὴ φωλιά.
 π ρ ὄ φ τ α σ' ἤ, φάϊ λίγουν γιὰ προ-
 φτασ'.
 π υ κ ν ἄ δ α ἤ, ψιλὴ σήτα.
 π ὕ ρ α ἤ, ζέστη· ἄναψι τοὺ οὐτζιάξ'
 νὰ πάροουμε μὰ πύρα.
 π ὕ ρ ο υ μ α τοῦ, ζέσταμα.
 π υ ρ ο υ σ τ ι ᾶ ἤ, πυροστιά.

Ρ

ρ α κ ῖ τοῦ, οὐζο· τουρκ. rakî· φέρι
 μ α ς δ ν ὸ ρ α κ ῖ ᾶ.
 ρ ἄ μ μ α τοῦ, κλωστή, ἄρχ. ράμμα.
 ρ ἄ τ σ κ α ἤ, κρεμυδοφάγος.
 ρ ἄ χ' ἤ, ράχη, ἄρχ. ράχις.
 ρ ι β ὸ λ' τοῦ, περιστροφὸ· ἄμᾶν αὐ-
 τὸς παλαβός, θὰ τοὺ τσιατίσ'
 τοὺ ριβόλ'.
 ρ ο υ δ ἄ ν' τοῦ, ρουδάνι, ἀνέμη· ρου-
 δ ἄ ν' σ ῖ π ᾶ ε ἰ σ ῆ μ ι ρ α.
 ρ ο υ θ ο ὗ ν' τοῦ, ρουθούνι, ἄρχ.
 ρ ῶ θ ω ν.
 ρ ο υ δ α β ῖ τ σ α ἤ, μάλλινη κλω-
 στή· 'κείνη ξέρ' μοννάχα 'ποὺ
 ρουδαβίτσις.
 ρ ο υ χ α λ ῖ ζ ο υ, ροχαλίζω. ρουχα-
 λ ῖ ε ἰ ς π ο υ λ ὸ σ τ ὸ ν ν ῦ π ν ο υ σ'.
 ρ ο υ χ ἄ λ' τ ζ μ α τοῦ, ροχάλισμα.

Σ

σ α γ ἄ ν' τοῦ, μεταλλικὸ βαθὺ πιάτο·

τουρκ. sahan.
 σ α κ α τ λ ῖ ᾶ' τοῦ, ἀναπηρία.
 σ α κ ἄ τ' ς οὐ, ἀνάπηρος· τουρκ.
 sakat.
 σ ἄ λ' τοῦ, σάλιο· μὲ πῆραν τὰ σά-
 λ ι α σ'.
 σ ι α λ ῖ ἄ ᾶ' τοῦ, σαλιγκάρι.
 σ α λ ῖ ἄ ρ' ς, ἐπίθ., ἐπιπόλαιος· σα-
 λ ῖ ἄ ρ' ς γ ῖ γ ι ς.
 σ ἄ λ μ α τοῦ, λεπτὸ ἄχυρο.
 σ α λ τ α ν ἄ τ' τοῦ, ἐπίδειξις· τί σαλ-
 τανᾶτια εἶνι αὐτά;
 σ α μ ἄ ρ' τοῦ, σαμᾶρι, ἄρχ. σάγμα.
 σ α μ α ρ ἄ δ' κ ο υ τοῦ, σαμαράδικο.
 σ α μ α ρ ἄ ς οὐ, σαγματοποιός.
 σ α μ α ρ ο υ σ κ ὸ τ' τοῦ, ἀπὸ τὸ
 οὐσ. σαμᾶρι καὶ σκουτί.
 σ α μ α ρ ὶ ο υ ν ο υ, σαμᾶροσ' τοῦ γα-
 δ ο ὗ ρ' ν ᾶ τ ὸ ν φ ο υ ρ τ ὴ σ ο υ μ ι.
 σ ἄ μ α τ', σὺνδ., σάμπως· σάματ'
 ἤθιλι νὰ τοὺ κάμ';
 σ α μ ο υ β ῖ λ ι α ἤ, ξωθιά.
 σ α ρ α δ ο ὗ δ' τοῦ, μικρὴ λειτουρ-
 γιά.
 σ α ρ ῆ, λένε τὸ βόδι μὲ τὸ χτυπητὸ
 κίτρινο χρῶμα.
 σ α ρ μ ἄ ς οὐ, ντολμαδάκι· τουρκ.
 sarma· σῆμιρα ἔφαγα ἔνα σαρμά.
 σ β ὼ, σβήνω.
 σ ἔ ῖ α τ ᾶ, πράγματα.
 σ ἔ λ λ α ἤ, λατιν. sella.
 σ ἔ ν α, ἄντων.
 σ ἔ δ α β ο υ ς οὐ, ξανθός.
 σ ἔ ρ ν ο υ, σέρνω.
 σ ῆ μ ι ρ α, ἐπίρρ., ἄρχ. σήμερον.
 σ ῆ μ ι ρ' ν ὸ ς, ἐπίθ., σημερινός.
 σ ῆ τ α ἤ, πυκνὸ κόσκινο.
 σ ῖ, πρόθ. σέ.
 σ ι α γ ῖ ἄ ᾶ' τοῦ, χοντρὸ μάλλινο
 ὕφασμα· τουρκ. sayak.

- σιαδῶ, ἐπίρρ., πρὸς τὰ ἐδῶ.
 σιακάτ', ἐπίρρ., πρὸς τὰ κάτω.
 σιάκας οὐ, ἀνόητος.
 σιακάς οὐ, ἀστεῖο· *πουλῆς σιακάδης λῆς.*
 σιακεῖ, ἐπίρρ., πρὸς τὰ ἐκεῖ.
 σιαμάρ' τοῦ, χαστούκι, μπάτσος· *μούλουνι μὶ δὲ δώσου κανά σιαμάρ'.*
 σιαματὰς οὐ, θόρυβος· *τουρκ. samata ἔ, βρῆ πιδί μ' τί σιαματὰς εἶνι αὐτός 'ποὺ δὴ θένα;*
 σιαμι τοῦ, μαῦρο γυναικεῖο κεφαλομάντηλο μὲ κρόσια καὶ ἄνθη.
 σιαπάν', ἐπίρρ., πρὸς τὰ ἐπάνω.
 σιαπέρα, ἐπίρρ., πρὸς τὰ πέρα.
 σιασίξ'ς οὐ, ἀλλήθωρος· *σιασίκα χιράξ'.*
 σιασκίν'ς οὐ, χαζός· *δίπ πλιὰ σιασκίν'ς γίγεις.*
 σιαστιζόν, τὰ χάνω.
 σιασιάλ'ς οὐ, ἐκείνος ποῦ δὲν ξέρει τί λέει· *τί μουρῆ δὲν ἀδρέπισι νὰ λῆς τέτοια σιασιάλ'κα λόια στοὺν ἄνθρουπον;*
 σιβαίνον, εἰσβαίνω, μπαίνω.
 σιβδάς οὐ, ἔρωτας· *τουρκ. sevda· δὲ χτέπ'σι οὐ σιβδάς στοὺν κιφάλ'.*
 σιῖρ τοῦ, περίπατος· *πᾶμι στοὺ διῖρ.*
 σινί τοῦ, στρογγυλὸ χάλκινο ταψί· *τοὺν καλαίτσα τοὺν σινί.*
 σιδίζον, λυώνω· *μὶ δίν'τεις δ' ψυχούδα μ'.*
 σιρβέτα ἡ, χρωματιστὸ μαντήλι τῆς μύτης.
 σιρμέτ'κους, ἐπίθ., πρόθυμος.
 σίρεκα ἡ, μικρὸ ψάρι τῆς λίμνης Λαγκαδά, σὰν τῆ γόπα.
- σιρβέτ' τοῦ, σιρόπι.
 σιφέρ' τοῦ, ταξίδι· *στοὺ σιφέρ' ἦσουν;*
 σιόϊκα ἡ, σουγιάς.
 σιονβές οὐ, ὑποψία· *ἔχου σιονβὲ γι' αὐτόν.*
 σιονβιζόνουμι, ὑποψιάζομαι· *τί τοὺν σιονβιζιῖσι;*
 σιόδο τοῦ, μουνί.
 σκάκαλους οὐ, ἀκρίδα· *γιόμουσ' τοὺν χονράφ' ἀπὸν σκακάλ'.*
 σκαμνί τοῦ, χαμηλὸ κάθισμα.
 σκανιάζον, στενοχωροῦμαι· *ποὺν λὸ μὶ σκάνιασι δῆμιρα.*
 σκαντζούλα ἡ, μοῦρο, σκάμνο· *δγιέτι σκαντζούλις ἀραπούδια!*
 σκασιάρ'ς οὐ, ἀλαφρὺς.
 σκέπ' ἡ, ἀρχ. σκέπη· τὸ γυναικεῖο μαντήλι τοῦ κεφαλιοῦ.
 σκέπασμα τοῦ, σκέπασμα.
 σκέψ' ἡ, ἀρχ. σκέψις.
 σκιένουμι, σιχαίνομαι· *νὰ χιτάης κὶ νὰ σκιενίσι.*
 σκιπάρ' τοῦ, σκεπάρνι, ἀρχ. σκέπαρνον.
 σκουρδόπανον τοῦ, γυρίνος.
 σκουρτέλλα ἡ, τὸ καλὸ γυναικεῖο παλτό, φοδραρισμένο μὲ γούνα.
 σκουτίδα ἡ, σκοτάδι· *σκουτίδα εἶνι ὄξου.*
 σκουτιδιάζ', νυχτώνει· *σκουτιδίασι πολὺ.*
 σκουτούρα ἡ, φροντίδα· *ἔχου πουλῆς σκουτούρις στοὺν κιφάλι μ'.*
 σκουφούνια τά, οἱ μάλλινες χοντρές κάλτσες ποῦ πλέκονται στὸ χέρι.
 σκρόφα ἡ, πρόστυχη, λατιν. scrofa.

- σμοῦχρα ἢ, σούρωπο.
 σμοῦχρασι, σουρούσωσε· σμούχρασι· στοῦ σπιτ' νὰ πᾶς γιατί δὲ δὲ πάρον σαμουβίλις.
- σβουρίζου, μιλιῶ· οὐ, τί πουλὸ πὸν σθουρίζ'·
- σνίβασκιὰ ἢ, ἀρραβωνιαστικιά.
 σνίβασκὸς οὐ, ἀρραβωνιαστικὸς.
- σνίβασμα τοῦ, ἀρραβῶνας.
 σνόμεατος οὐ, συνονόματος.
- σδράνια τὰ, ἐσώρωχα· τὰ ἄπλουσις τὰ σδράνια;
- σουγλι τοῦ, σουβλί·
 Δὲν εἶ πρέπει, μούρ', Μαρούδα, δὲν εἶ πρέπει ἰργατίνα.
 Μοῦ εἶ πρέπει σουβασκίνα γιὰ νὰ κάθισι στ' ἀνώϊα, ἔρ στ' ἀνώϊα, στὰ κατώϊα κὶ νὰ τρωῖς ἀριὰ φημένα κὶ κριάρια σουγλισμένα.
- σουκάξ' τοῦ, δρόμος· τουρκ. sokak.
- σουλούξ' τοῦ, ἀναπνοή· σουλούξ' δὲ μ' ἄφ'κι νὰ πάρον δήμιρα.
- σουνοῦμαι, συνεννοῦμαι.
- σουρβάτα ἢ, τυρόγαλο.
- σουργιούν' τοῦ, ἐξορία· τουρκ. sürgün.
- σουρδῶ, ρίχνω μὲ δύναμη μακριά· σούρτσι δ' κατροουλιὰ τ'.
- σουρουτξήσου, συνήγορος· σέ-να σουρουτξή δὲ εἶ βάλομι;
- σουρτούξ' οὐ, ἀλήτης· τουρκ. sürtük· δγιέ τονν τοῦ σουρτουκλιμέ· οὐλλο σουρτίξ' κὶ δὲ κάθιτι.
- σουστιά, ἐπίρρ., ἀρχ. ὀρθῶς.
- σουστός ἐπιθ., ἀκέρως.
- σουφράς οὐ, χαμηλὸ τραπέζι· τουρκ. sofra.
- σπαρτίνα ἢ, χοντρὸ σκονί· φέρι τὴ σπαρτίνα νὰ κάνουμι κούνια.
- σπιντζάρ' τοῦ, σπουργίτης· χτύπ'σα ἕνα σπιντζάρ'.
- σπιρτολόγους οὐ, καμινέτο· βάλι τοῦ τξισβὲ στοῦ σπιρτουλόγου.
- σπληνιάρ' οὐ, σπληνιάρης.
- σπούζα ἢ, κομπρέσα· βάλι στοῦ πιδοῦδ' μιὰ σπούζα.
- σταλαχίζουμι, λαχαράω· νὰ χτάης κὶ νὰ σταλαχίζι σαλιάρ'.
- στημόν' τοῦ, ἀρχ. στημόνιον.
- στ'λιάρ' τοῦ, ραβδί, ἀρχ. στειλεός.
- στοίβα ἢ, σωρός· στοίβα εἶνι τὰ ξύλα.
- στοιχίζου, στοιχίζω, ἀρχ. στοιχίζω· πόσου εἶ στοιχ'σι ἢ φούτα;
- στοίχ'μα τοῦ, στοίχημα· πόσου στοίχ'μα ἔβαλις;
- στοιχ'ματίξου, στοιχηματίζω.
- στόλ'σμα τοῦ, στόλισμα, ἀρχ. στόλισμα.
- στούξ' τοῦ, βλάκας· ἄμ τέτοιον στούξ' πὸν εἶσι;
- στυβόνου, φράζω τρύπα· τ'ς στυβουσα τὴ δρύπα.
- στούπουμα τοῦ, μι στυβου'ις μι τὰ λῶϊα σ'.
- στόφα ἢ, καλὴ γυναικεία ποδιά· ἰταλ. stoffa· μάλι, μουρῆ, τί στόφα πὸν ἔχ'·
- στραβά, ἐπίρρ., ὄχι ἴσια· στραβὰ νὰ κάτσης κὶ ἴσια νὰ οὐμιλῆς.
- στραβόνου, στραβόνου τοῦ ζνι-

χιμί.
στρέγον, ἀνέχομαι, συμφωνῶ, ἀρχ.
στέργω· θά στρέξομαι.
στρίγλα ή, κακόφυγη γυναικα.
στρουμώχρον, στενοχωρῶ, πιέ-
ζω· ἄσχημα μὲ στρουμόνξι.
στρουσίδ' του, στρωσίδι, ἀρχ.
στρῶσις.
στ'χιὸ του, δαιμόνιο· τοῦ βιὸ
παντρεῦ· τοῦ στ'χιὸ (παροιμία).
σὺβρασ' ή, σύβρασις, κρεμύδια
ψιλοκομμένα καὶ ροδοκοκκινι-
σμένα στὸ λάδι μὲ κόκκινο πι-
πέρι. Μὲ τὴ σύβραση περιχύ-
νουν τὸ μπουρανί, τὴ φασολάδα
καὶ τὸ βραστὸ κολοκύθι.
συχίσι'κα, ἔπαθα σύγχιση.
συνδέομαι, μνηστεύο-
μαι.
συνδιδόμενος οὐ, ἀρραβωνιασμένος.
συνδύς οὐ, ἐπιδημία· μὲ ποννάει
βούζα· συνδύς εἶνι.
σὺρτ'ς οὐ, ἐργαλεῖο γιὰ νὰ μα-
ζεύουν σωρὸ τὸ ἀλωνισμένο σι-
τάρι.
σφαλνῶ, κλείνω· σφαλίσ'κισ στοῦ
σπίτ' σ', σὰ νὰ εἶδι καμὰ χα-
νούμισα.
σφάχτ'ς οὐ, πόνος στὰ πλευρά·
ἔχον ἓνα σφάχτ' στοῦ πλιβρό.
σφύρακα ή, σφυρίχτρα· νὰ μὲ φέρ'ς
καμὰ σφυροκούδα ἀπ' τ'ς Σα-
λοννίξ'·
σχασιὰ ή, ἀηδία.
σχορνῶ, ἀρχ. συγχωρῶ· γιὰ κελί-
νον ποῦ ἔκαμῖς σὶ δχορνῶ.
σχόριον του, συχώριο.

T

ταβὰς οὐ, στρογγυλὸ ταψί· τουρκ.

tavan· δῆμιρα ἔκαμα τσιρόνια
στοῦ daβὰ.
τάϊ του, μικρὸ ἄλογο.
ταῖν του, φαγητὸ ζῶων.
ταμάμ, ἐπίρρ., ἀκρίβως· ταμάμ πι-
νήδα κιλὰ εἶνι.
ταμαχιάρ'ς οὐ, πλεονέκτης·
τουρκ. tamahkar.
ταξιράτ, βάσανο· ἀμὰν ταξιράτ
ποῦ μὲ βροῆκι.
ταράξ' του, χορτοσυλλέκτης, τὸ
χτένι τῶν κηπουρῶν.
ταραχίζομαι, ταραζομαι, μὲ
πιάνει ταραχή, ἀρχ. ταρασσω·
κοσιάζ'ετι, ταραχίς'κι ή Πίνκον.
τάσ' του, κύπελλο. τουρκ. tas.
τασιάξ' του, ἀρχίδι.
τασλαδίζον, ἀπολαμβάνω· ἄφ-
κιμε νὰ τασλαδίσομαι λίγον κὶ
μεῖς οὐ κοινομάδης.
ταχιά, ἐπίρρ., αὐριο, ἀρχ. ταχέα.
τειάφ' του, θειάφι, ἀρχ. θειόν.
τειαφιζον, θειαφιζῶ.
τέκ'ια, μονά.
τέκνον του, τέκνο, ἀρχ. τέκνον.
τέλ' του, σύρμα· τουρκ. tel.
τέντζιρ ή, χύτρα· τουρκ. tencere·
γύριδι ή τέντζιρις κὶ βροῆκι
τοῦ καπάξ' (παροιμία).
τέτοιν ή, θεία.
τέτοιονς, ἀντων., τέτοιονς εἶνι.
τζιάλιακα τά, ἔντερα· ἀν δὶ πα-
τήσον σὶ βγάλον τὰ τζιάλιακα.
τζιάμ' του, γυαλί· τουρκ. cam.
τζιαμλίξ' του, χώρισμα μὲ γυαλί.
τζιάβα, χάρισμα, δωρεάν· τουρκ.
caba· τζιάβα ἔδονις τὰ καπνά.
τζιαβάης οὐ, ζωέμπορος· τουρκ.
cambaz.

- τ ζ ἰ γ α β ἑ λ' τοῦ, μικρὸ παιδί· κα-
 θένα τσαδούρ' δὰ κάμ'ς νὰ βάλ'ς
 μέσα τὰ σκασιάρ'κα τὰ τζιγα-
 βέλια σ'.
- τ ζ ἰ κ α τ α, παίρνω στὴν πλάτη· πά-
 ρη τοὺ παιδὶ τζἰκατα.
- τ ζ ἰ σ β ἑ ς οὐ, μπρίκι νέγαξι τ' φου-
 τιά στοὺ οὐτζιάκι σ' κὶ βάλι τοῦ
 τζισβὲ νὰ πιοῦμι καθένα καφούδ'.
- τ ζ ἰ ὀ μ, ἄφαντος· τζἰὸμ νὰ γίν'ς.
- τ ζ ἰ ο υ β ἑ ς οὐ, μακρὺ πανωφόρι·
 τουρκ. cüppe.
- τ ζ ἰ ο υ β ο ὐ σ' τοῦ, συμπόσιο.
- τ ζ ἰ τ ζ ἰ ρ ὶ ὠ ν ο υ, καψαλίζω.
- τ ζ ' γ ἑ ρ ' τοῦ, σηκῶτι· τουρκ. ci-
 ger· ἄμὰν τοῦ τζ'γέρι μ'.
- τ ἰ κ ν ἰ ζ ο υ, τεκνίζω, τεκνῶ παιδιὰ·
 ἴτς δὲ δικνάει τοῦ μναλό σ'.
- τ ἰ κ ν ἰ φ ἑ ἑ ς οὐ, ἄρρωστίαρης· τι-
 κνιφέζ'κον ἦταν τοῦ ἄλουγου.
- τ ἰ κ φ α ἦ, κεφάλι· ἴτς νιοννιὸ δὲ
 τῆς 'πόμ'κὶ σ' δίκαφ τ'ς.
- τ ἰ λ ὸ υ ς οὐ, τὸ ἰνιακὸ κόκκαλο.
- τ ἰ μ ἄ ρ ' τοῦ, περιποίηση· τουρκ.
 timar· τοὺν τράβηξα ἕνα τιμάρ'.
- τ ἰ μ α ρ ε ὐ ο υ, περιποιοῦμαι· τιμα-
 ρεῦον τὰ ζῶα.
- τ ἰ ρ ἰ ἄ ἑ ζ ο υ, ταιριάζω.
- τ ἰ φ τ ἑ ρ ' τοῦ, κατάστιχο.
- τ ' ν ἄ ζ ο υ, τινάζω.
- τ ο υ κ ἄ τ τοῦ, χώρος ποὺ κλείνουν
 τὰ ζῶα τὸ καλοκαίρι.
- τ ο υ β ἑ λ ' ς οὐ, ὀκνηρός· τουρκ.
 tembel.
- τ ο υ β ἰ λ ἰ ἄ ζ ο υ, τεμπελιάζω.
- τ ο υ β ἰ λ χ α ν ἄ ς οὐ, πολὺ ὀκνη-
 ρός· τουρκ. tembel-hane.
- τ ο υ π ἄ τ ὀ ' τοῦ, σβῶλος· σὰ του-
 πάτῃ' γίγι.
- τ ο υ π ο ὐ σ κ α ἦ, μακρὺ ραβδί με
- κεφάλι στὴ μιὰ ἄκρη.
- τ ο ὕ ρ ν α ἦ, εἶδος ψαριοῦ τῆς λί-
 μνης Λαγκαδά.
- τ ο υ ρ φ α δ ὸ ς οὐ, πρῶϊμος.
- τ ο υ τ κ ἄ λ ' τοῦ, ψαρόκολλα.
- τ ο υ τ ο ὕ φ κ α ἦ, φούντα.
- τ ρ α γ ' δ ὠ, τραγουδῶ.
- τ ρ α κ ἄ ζ ' τοῦ, σύρτης· σφάλισι
 βόρτα· βάλι κὶ τοῦ τρακάζ'.
- τ ρ α κ α λ ἄ κ ' τοῦ, ρόδα.
- τ ρ α ν ε ὐ ο υ, μεγαλώνω, ἀρχ. τρα-
 νός· εἶδι μυγάλους κὶ τρανός.
- τ ρ α ῆ ἑ ς, τρανές.
- τ ρ ἄ τ ο υ ς οὐ, διάστημα. ἰταλ. trat-
 to· δὲν ἔχον τράτον.
- τ ρ α χ ' λ ἰ ἄ ἦ, τραχηλιά, περιτύ-
 λιγμα τοῦ λαιμοῦ.
- τ ρ ἰ ν τ ζ α ἦ, 1) τὸ παιγνίδι ἢ τριά-
 ρα, 2) κακὴ ἐκβαση· τρῖντζα
 ἢ δ'λειά μας.
- τ ρ ο υ ὅ ρ, ἐπίρρ., ἀπὸ τὸ ἀρχ. ἐπίρρ.
 τρῖς (ἐπιτακτικά) καὶ ἐπίρρ. γύ-
 ρω· τί ἔρχισι τρονίε;
- τ ρ ο υ ὅ ρ ὠ, τριγυρνῶ.
- τ σ ἄ κ ν ο υ τοῦ, λεπτὸ ξύλο.
- τ σ α λ ἰ τοῦ, θάμνος.
- τ σ α λ ο κ ὀ π ο υ ς οὐ, ἐργαλεῖο ποὺ
 κόβουν τὰ τσαλιά, τοὺς θάμνους.
- τ σ α δ ο ὐ ρ ' τοῦ, τσαντήρι· ἐπιθι τοῦ
 τσαδούρ'.
- τ σ α ρ τ σ ἄ ρ α ἦ, μικρὸ παγούρι γὰ
 ρακί.
- τ σ β ἰ κ ' τοῦ, τσιμούρι· σὶ κόλ'σι σὰ
 τσβίκ'.
- τ σ ἰ α κ ἰ ρ κ ο υ ς οὐ, ἐπίθ., μισώ-
 ριμος· τσιακίρκον εἶνι τοῦ καρ-
 πούζ'.
- τ σ ἰ α κ μ ἄ ς οὐ, τὸ δωμάτιο τοῦ
 ὀρόφου ποὺ προεξέχει, τὸ σα-
 χνισί.

*τσιαλδίξο*ν, καίω *τσιαλδίξ*αν
 τὰ γιννήματα.
*τσιαπλιακ*οὺς οὐ, πελαργός.
τσιατάλ' τού, διχάλα.
τσιαταλίνα-ματαλίνα, τὸ
 παιγνίδι «τίνος χέρι εἶναι ἀπά-
 νω».
*τσιατίξο*νμ*ι*, πειράζομαι, προσ-
 βάλλομαι· τουρκ. *çatşmak*.
τσιατμάς οὐ, ξύλινος τοῖχος·
 τουρκ. *çatma*· *φούσκο*σ*ι* οὐ
τσιατμάς.
τσιαχπίνα ἦ, ἄταχτη· τουρκ.
çarşkin· αὐτὴ ἢ *τσιαχπίνα* πον-
 λὰ παλούκια *β'δάει*.
τσίγκέλ' τού, ἀγκίστρι· τουρκ.
çengel.
τσίεργα ἦ, κουβέρτα μάλλινη
 πλουμιστή· *ἀπλουσ*ι* τ*ις* τσιέ-*
*ργ*ις**.
τσίετα ἦ, ομάδα μεγάλων παι-
 διῶν, *tşeta*.
τσίεφλιον τού, φλούδα ἀπὸ αὐ-
 γό.
τσίϊνές οὐ, *σιαγόνα*· δὰ *σ*ι* σ*κί*-*
σου τὸν *τ*σ*ῦνέ σ'*.
τσίικμάς οὐ, κλαδευτήρι.
τσίλιον, λένε τὸ ἄλογο μὲ τὸ ψα-
 ρὶ χρῶμα.
τσίόκτσα, ἀπόκαμα.
τσίόμκα ἦ, μύτη.
*τσίονκ*τι*ξο*ν, ἀποκάμω.
*τσίονμ*τ*σιόξ'* τού, σουβλί· *'κ*ε*i-*
*ν*ις* πέτρι*ς* π*ο*ὺ τ*ο*ῦ δ*ρ*όμ*ο*ν μ*α**ς**
*β*γ*ῆ*κ*αν ἀπ*άν* σ*ὰτ* σ*ι*ομ*τ*σιό*κ*ια.*
τσίούρα ἦ, ποῦτσος.
*τσίον*ρ*βα*τ*ξ*ή*ς* οὐ, προύχοντας.
 τουρκ. *çorba-ci*.
*τσίον*ρ*βάς* οὐ, σούπα.
*τσίον*φ*λίξ'* τού, τσιφλίκι.

*τσίούφ*τ**, ζυγά.
*τσίπλάκ*ς** οὐ, γυμνός· τουρκ. *çi-*
plak.
τσίριξ' τού, μαθητευόμενος· τουρκ.
çirak.
*τσίριξο*ν, βγάξω δυνατὴ φωνή,
 ἀρχ. *συρίζω· τί τ*σ*ίρι*εις* ἔ*τ*σ'*·
τσίριλα ἦ, διάρροια· ἀπὸ τὸ ρ.
 τσιρλῶ· *τ*σ*ίριλα τ*ὸ*ν ἔ*κ*ον*ψ*i*.
τσίριους οὐ, ἄπαχο ξερό σκουμ-
 πρί· *σ*ὰ* τ*σ*ίρι*ο*ν*ς* γ*ί*ξ*ις*.*
τσίρόν' τού, μικρὸ ψάρι τῆς λί-
 μνης Λαγκαδᾶ, σάν τὴ σαρδέλλα.
*τσίιτ*σ*φ*ο*ν* τού, κολοδάχτυλο.
*τσίιτώ*ν*ο*ν**, τεντώνω· *δ*ρ*ι*ές* τ*ο*υ*ν**
*π*ῶ*ς τ*σ*ι*τ*ώ*θ*'*κ*ι**·
*τσίιφ*ν*α* ἦ, γκρινιέρα.
*τσίον*β*άλ'* τού, σακί· τουρκ. *çu-*
val.
*τσίον*κ*άλ'* τού, πήλινη κατσαρό-
 λα. ἰταλ. *zucca* καὶ κατὰλ. -άλι·
*φέρι τ*ὸ*ν τ*σ*ον*κ*άλ'* νὰ βάλομ*ι*
*τὰ φ*α*σού*λ*ια.*
*τσίον*ρ*τ*σ*ού*λ'** τού, κρόσι σὲ
 ὕφαντὸ τραπέζομάντηλο.
*τσίον*τ*σ*ο*ν*ν*ι*ὰ** ἦ, κουτσοουλιά.
τσίόχα ἦ, μάλλινο ὕφασμα.*

Φ

φαγούδ' τού, φαγητό· *φαγούδ'*
*ἔκαμα γ*ι*ὰ τ*ὸ*ν β*ρ*ά*δ*' ἔ*κ*λουσα*
*κά*θ*ουσα φύ*λ*λα κ*ι* ἔ*κ*αμα μ*ὰ**
*πί*τ*α μ*ι* π*ρ*ασ*ο*ύ*δ*ια κ*ι* λί*γ*α τ*σ*i-*
*ρ*ο*ν*ο*ύ*δ*ια.
*φά*ι** τού, φαγητό.
*φά*ρ*α* ἦ, γενιά· ἄλβ. *fara*· *μ*ι*γά*λ*'*
*φά*ρ*α*.
*φ*α*ρ*μ*ασ*ό*ν*τ*'*ς** οὐ, ἰδιότροπος.
*φ*α*σ*κ*ι*ὰ** ἦ, ταινία σπαργάνων· λα-
 τιν. *fascia*.*

φάσκιονμα τοῦ, σπαργάνωμα.
 φασκιώνου, φασκιώνω, περιτυ-
 λίγω μὲ φασκιά.
 φέτους, ἐπίρρ. ἐφέτος.
 φένου, φεύγω.
 φιγγίτ'ς οὐ, φεγγίτης.
 φιτζάν' τοῦ, φλιτζάνι· τουρκ.
 filcan.
 φιτ'νός, ἐπίθ., φτεινός.
 φκέλ' τοῦ, δικέλλι, ἀρχ. δίκελλα.
 φ'λὶ τοῦ, φιλι, ἀρχ. φιλείν.
 φουλούδα ἢ, φωλιά.
 φουνη ἢ, φωνή.
 φουρκάλ' τοῦ, σκουπα· γὰ ὅτι
 μᾶς' τοῦ φουρκάλ' (κατάρα).
 φουρκάλῶ, σκουπίζω· φουρκάλ'-
 σα τοῦ σπῖτ'.
 φουριτζής οὐ, φούρναρης· τώ-
 ρα κὶ οἱ φουριτζήδεις δὲ ψή-
 ρουν πίτες.
 φουσκουδέδρ'ς οὐ, ὁ ἄερας
 ποῦ ἀνοίγει τὰ δέντρα τὴν ἀνοιξη.
 φούσκονμα τοῦ, προζύμι.
 φούτα ἢ, ὑφαντὴ ποδιὰ, καθημερι-
 νή· κατέβασι, μονρη τ' φούτα σ'
 κὶ φαίνονται τὰ βαλδούρα σ'.
 φράδα ἢ, σφεντόνα.
 φρίξ' ἢ, φρίξις, φρίκη, ἀνατριχί-
 λα· τοὺν ἔπιασι φρίξ'.
 φυγαρίτ'ς τοῦ, παπαρούνα· οὐ-
 λον φυγαρίτσια γιόμονοι τοῦ
 χουράφι μ'.
 φύλλατά, τὰ φύλλα ποῦ φτιάχνουν
 τὶς πίτες.
 φυλλὶ τοῦ, κομμάτι· δόσι μι ἔνα
 φυλλὶ καρπούζ'.
 φύρα ἢ, ἀπόβαρο.

X

χαβάν' τοῦ, σιδερένιο γουδί· τουρκ.

havan· δῶσι μι κείνον τοῦ χαβα-
 νούδ' γὰ σπάσου λίγουν πιπε-
 ρούδ'.
 χαβὰς οὐ, σκοπὸς τοῦ τραγουδιοῦ·
 τουρκ. hava.
 χαβοζα ἢ, δεξαμενὴ· τουρκ.
 havuz.
 χαγιάτ' τοῦ, ὑπόστεγος διάδρο-
 μος, ἐξώστης· τουρκ. hayat' τοῦ
 χαγιάτι μ' θέλει μούλφισμα.
 χάζ' τοῦ, εὐχαρίστηση· τουρκ. haz.
 χαζεβου, χάσκω.
 χαϊβάν' τοῦ, ζῶο. τουρκ. hayvan.
 χαϊλιάης οὐ, τεμπέλης· χαϊλιάης
 ποῦ τοῦ ἔχ'ς τοῦ μυαλό σ'.
 χαϊμαλι τοῦ, φυλαχτό, τουρκ. ha-
 mail.
 χαϊμανὰς οὐ, ἀδέσποτος.
 χαϊρ' τοῦ, εὐεργεσία, προκοπή· ἀπ'
 αὐτὴ τὴ δ'λειά δὲν ἔχ' χαϊρ'.
 χάιτας οὐ, χαζός· ἄει σκάθει χάι-
 τα κὶ ὅθ'.
 χάξ' τοῦ, δίκιο· μὲ ἔφατ' τοῦ χάξ'.
 χαλάτ' τοῦ, ἐργαλεῖο.
 χαλεβου, ζητῶ.
 χαλὲς οὐ, ἀποχωρητήριον· ἄλβ. hale,
 τουρκ. halá.
 χαλιαχότ'ς οὐ, κακοντυμένος.
 χαλίσκα, ἀληθινά· χαλίσκα εἶνι
 αὐτὰ ποῦ ὅτι λέον.
 χαλίσκονος, ἐπίθ., ἴδιος, ὁμοίος·
 χαλίσκονος εἶνι μὲ τοὺν ἀδιρφότ'.
 χαλκὰς οὐ, μετάλλινος γύρος, τὸ
 σιδερένιο ρόπτρο τῆς αὐλόπορ-
 τας· τουρκ. halka· βάλι γλειδαριὰ
 σ'τ'ς χαλκάδεις.
 χαβάρ' τοῦ, εἶδηση· τουρκ. haber·
 χαβάρ' δὲν ἔχ'.
 χαρά ἢ, γάμος, ἀρχ. χαρά. καλε-
 σμέν' εἶστι στὴ χαρά μας.

χαραγή ή, χάραγμα, αὐγή, ἀρχ.
χάραγμα.

χαράμ' του, ἄδικο· τουρκ. haram.

χαραμίζοι, ξεοδεύω ἀνώφελα.

χαραμοσφάησ οὐ, ἐκεῖνος ποὺ
τρῶει τὸ ἄδικο.

χαρτζιλίξ' του, μικρὸ χρηματι-
κὸ ποσὸ, γιὰ ἀτομικὰ ἐξοδα·
τουρκ. harz-lik.

χάρτσ του, ἄμμοκονία.

χάσκοι, καθαρὸ· χάσκον ψομί
νὰ πάρ'ς.

χατὰς οὐ, κακὸ.

χάχας οὐ, ἀνόητος· *δγιέ τονν του
χάχα πῶς γιλάει;*

χιδέξ' του, χαντάκι· *γιόμοσδι του
χιντέξ'.*

χιροὸν λ' του, χειρολαβή.

χλάτσκα ή, εἶδος παιγνιδιοῦ, ποὺ
παίζεται τὸ βράδυ τῆς τυρινῆς
Κυριακῆς.

χλιάρ' του, κουτάλι.

χλιάρα ή, στοματοῦ· *μι εἶσι μιὰ
χλιάρα!*

χλιαροὸδ' του, κουταλάκι.

χλιός, ἐπίθ., χλιαρός.

χ'νέρ' του, ἀπάτη, πάθημα· τουρκ.
hüner· *ἄ, μὰ χ'νέρ' ποὺ μι ἐπιξι!*

χόρτασ' ή, χορτασιά· *πόφι δὲν
ἔ'εις χόρτασ'.*

χορξοὸρ' του, ἀνάπαυση· τουρκ.
huzur.

χούι του, συνήθεια, ἰδίως κακή·

τουρκ. huy· *τέτοιον εἶνι του
χούι τ'.*

χουίλης οὐ, δύστροπος· *δὲν κάμ'ς
μι αὐτόν· εἶνι χουίλης.*

χούλαβους οὐ, τρελλός· *στά γι-
ράματα του χάν' καθένας του
μναλό τ' κι γίνιτι σὰ χούλαβους.*

χορατὰς οὐ, συζήτηση· *πᾶμι
στοὺ χορατὰ.*

χορατεύου, συζητῶ.

χορσιὰφ' του, κομπόστα.

χράξομαι, χρειάζομαι· *νὰ μι του
δὼξ'ς μι χράξιτι.*

χράμ' του, κλινοσκέπασμα.

χρεία ή, ἀποχωρητήριο, ἀρχ. χρεία·
ρίξι νιρὸ στ' χρεία.

Χριστοῦγεννα τά, Χριστοῦγεννα.

χτάζοι, βλέπω· *τί χτάεις;*

χτικιὸ του, φθίση.

Ψ

ψαλίθρα ή, ἔντομο μὲ οὐρὰ σὰν
ψαλίδι.

ψιμματοῦρ'ς οὐ, ψεύτης· *οἶ!
ψιμματοῦρ'.*

ψιροόκια τά, τραχανάς μὲ νερὸ
τῆς στιγμαῆς.

ψίχα ή, ἀρχ. ψίξ.

ψοροοφότ'ς οὐ, παιδικὸ ἔκ-
ζεμα.

ψυχούδα ή, ψυχή, ἀρχ. ψυχή· *νὰ
qāmi πίτα ζιστή-ζιστή νὰ στο-
λώσ' ψυχοῦδα μας.*

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ἄναγνωστοπούλου Γ., Περί τοῦ δυναμικοῦ τονισμοῦ ἐν τῷ ἰδιῶματι Ζαγορίου, ἐν Θεσσαλονίκῃ 1915.
- Ἀνδριώτη Ν., Ἑτυμολογικὸ λεξικὸ τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς, Ἀθήνα 1967.
- Ἀνδριώτη Ν., Οἱ ἀρχαῖοι τοῦ σημερινοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τῆς Μακεδονίας, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1953, σ. 101-108.
- Ἀνδριώτη Ν., Τὸ γλωσσικὸ ἰδιῶμα τῆς Χαλκιδικῆς, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1955, σ. 113-120.
- Ἀνδριώτη Ν., Τὸ γλωσσικὸ ἰδιῶμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145-150.
- Ἀραβαντινοῦ Π., Ἠπειρωτικὸν γλωσσάριον, 1909.
- Γεωργίου Χ., Τὸ γλωσσικὸ ἰδιῶμα Γέρμα Καστοριάς, Θεσσαλονίκη 1962.
- Θαβώρη Α., Ἡ προέλευσις τοῦ ἀρσενικοῦ ἄρθρου «ι» τῶν βορείων νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων, «Ἑλληνικά», 16 (1958-1959), σ. 189-202.
- Θαβώρη Α., Τὸ Βελβεντό. Ἱστορία τοῦ ὀνόματος τῆς κωμοπόλεως καὶ ἡ ἐτυμολογία του, «Μακεδονικά», ΣΤ' (1964-1965), σ. 173-195.
- Κοσμᾶ Ν., Αἱ δίοδοι τῆς Πίνδου, «Ἠπειρωτικὴ Ἔστις», Δ' (1955), σ. 14-20.
- Κοσμᾶ Ν., Τὸ Ἠπειρωτικὸ λαϊκὸ σπίτι, «Ἠπειρωτικὴ Ἔστις», Ε' (1956), σ. 713-722.
- Κοσμᾶ Ν., Ἡ φορεσιά τῆς Μπαλάφτσας, «Μακεδονικά», Δ' (1958), σ. 433-440.
- Κοσμᾶ Ν., Λαογραφικὰ τῆς Μπαλάφτσας, «Μακεδονικά», ΣΤ' (1964-1965), σ. 211-236.
- Κοσμᾶ Ν., Ὁ Λαγκαδᾶς (Ἱστορία-Λαογραφία), Θεσσαλονίκη 1968.
- Κυριακίδου Στ., Γλωσσικαὶ τινες παρατηρήσεις ἐκ Γκιουμουλτζίνας Θράκης, «Λαογραφία» 2 (1910), σ. 427-432.
- Λίτσα Φ., Συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τοῦ Τριφυλιακοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος, ἐν Ἀθήναις 1968.
- Μπουντιῶνα Εὐθ., Μελέτη περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος Βελβεντοῦ καὶ τῶν περιχώρων αὐτοῦ, ἐν Ἀθήναις 1892.
- Νικολαΐδου Κ., Ἑτυμολογικὸν λεξικὸν τῆς Κουτσοβλαχικῆς γλώσσης, ἐν Ἀθήναις 1909.
- Παπαδοπούλου Α., Γραμματικὴ τῶν βορείων ἰδιωμάτων τῆς νέας Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἐν Ἀθήναις 1927.
- Πέτσα Φ., Νιάουστα — Γλυτουνιαύστα, «Μακεδονικά», Ζ' (1966-1967), σ. 81-93.
- Συμεωνίδου Χ., Πολύγυρος, «Μακεδονικά», ΣΤ' (1964-1965), σ. 196-210.
- Συμεωνίδου Χ., Σαμαρίνα, «Μακεδονικά», Ζ' (1966-1967), σ. 200-209.
- Τζαρτζάνου Α., Νεοελληνικὴ Σύνταξις, ἐν Ἀθήναις 1946.
- Τομπαΐδη Δ., Τὸ γλωσσικὸ ἰδιῶμα τῆς Θάσου (διατριβὴ ἐπὶ διδακτορίᾳ), Θεσσαλονίκη 1967.
- Τσοπανάκη Α., Τὸ Σιατιστινὸ ἰδιῶμα, «Μακεδονικά», Β' (1941-1952), σ. 266-298.
- Τσοπανάκη Α., Πολύγυρος, «Μακεδονικά», Δ' (1955-1960), σ. 374-382 καὶ Ζ' (1966-1967), σ. 77-80.
- Τσοπανάκη Α., Διαλεκτικὰ Μακεδονίας, «Μακεδονικά», Ε' (1961-1963), σ. 448-457.
- Φιλήντα Μ., Γλωσσογνώσις καὶ γλωσσογραφία ἑλληνικῆ, τ. Α' καὶ Β', Ἀθήναι 1924, τ. Γ', Ἀθήναι 1927.
- Φόρη Β., Τὸ ἀρσενικὸ ἄρθρο «ι» στὰ βόρεια νεοελληνικά ἰδιώματα, Κοζάνη 1956.
- Χατζιδάκι Γ., Γλωσσολογικαὶ μελέται, τ. Α', ἐν Ἀθήναις 1901.

RÉSUMÉ

Nicos B. Cosmas, Le dialecte de Langada (près de Thessalonique).

L'étude est basée sur une collection personnelle, que l'auteur avait fait pendant la décennie 1950-1960 quand'il était maître d'école populaire à Langada.

L'œuvre se divise en quatre parties: A la première, la phonétique, l'auteur discute le traitement des voyelles (développement, disparition, changements généraux, changement des atones *e* et *o* en *i* et *u* respectivement, disparition des atones *i* et *u*, y compris des «impures», c-à-d. de ceux qui proviennent de *e* et *o* resp., et assimilation) et celui des consonnes (développement, changement, métathèse, dissimilation et disparition). A la deuxième partie, la morphologie, il examine le nom en général (article, déclinaison des substantifs, des adjectifs, des numéraux et des pronoms) le verbe, les mots indéclinables, la dérivation et la composition. A la troisième, il examine la syntaxe. Suit la quatrième partie, qui donne le vocabulaire du dialecte.